

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΚΑΛΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΚΔΟΤΗΣ Α. ΡΑΛΛΗΣ & Σ^{ΙΑ}

Ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν γραμμάτων

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἐπὶ τῆς λογοτεχνικῆς ὕλης

Α. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ—Σ. ΚΑΜΗΛΑΕΡΗΣ

ΕΤΟΣ Β' ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 5 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1925

ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤ. ΔΑΦΝΗ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΔΙΤΗΣ
Δ. ΑΝΤΡΕΓΙΕΦ
ΙΣΑΝΤΡΟΣ ΑΡΙΣ
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ
ΙΒΑΝ ΤΟΥΡΓΚΕΝΙΕΦ
Κ. ΜΠΟΝΤΛΑΙΡ
Ν. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ
ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ
Μ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΑΘΗΝΑ",
ΓΡΑΦΕΙΑ 6-ΟΔΟΣ ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ-6

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡΧ. 4

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΕΤΟΣ Β'. ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 5
ΑΘΗΝΑ. ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1925

ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

ΟΙ ΛΥΚΑΝΘΡΩΠΟΙ

Κανείς δὲ μπόρσσε νὰ καταλάβῃ, πῶς ἢ κουβέντα ἀπὸ τὰ εἰς—μι—ρήματα, γλίστρησε σ' ἓνα ζήτημα, —μὰ εἰν' ἀλήθεια παράξενο, —στὸ ζήτημα τοῦ φιλοῦ. Καὶ εἶναι τέσσερης αὐτοὶ ποὺ τὸ συζητοῦνε: τρεῖς κοπέλλες —δασκάλες καὶ οἱ τρεῖς—ἀπάνω στὸν ἀνθὸ τους, κ' ἓνας ἀντρας μὲ γκρίζα πιὰ τὰ μαλλιά. Γι' αὐτὸ εἶναι παράξενο. Ὅχι, δηλαδὴ γιὰ τὰ γκρίζα μαλλιά τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε γιὰ τὸν ἀνθὸ τῶν τριῶν κοριτσιῶνε, ὅσο γιὰ τὸ οἱ κοπέλλες εἶναι δασκάλες καὶ ὁ ἀντρας καθηγητὴς καὶ οἱ τέσσερης τους στὸ ἴδιο αὐστηρά, ψυχρὸ καὶ τυπικὸ ἐκπαιδευτήριον. Τώρα πῶς ἦρθε ἢ κουβέντα... δηλαδὴ, δὲν εἶναι καὶ σπουδαῖο· μπορεί νὰ ἦταν καὶ Πάσχα.., βέβαια, Πάσχα ἦτανε καὶ ἡ Πέρσα—ἢ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς δασκάλες, ποὺ τὴν ἔλεγαν ἔτσι οἱ φιλενάδες της γιὰ νὰ οἰκονομήσουν τὸ πένθημον καὶ ἀτέλειωτο ὄνομά της «Περσεφόνη»—μιλοῦσε γιὰ τὸ συνήθειόν τῶν Ρώσων νὰ φιλιοῦνται τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα μὲ δικούς καὶ ξένους ἀκόμα καὶ μὲς στὴ μέση στὸ δρόμο.

Ἡ Πέρσα ἦτανε δασκάλα στὴν Ὀντέσσα καὶ εἶχε ρθῆ στὴν Ἀθήνα, κυνηγημένη ἀπὸ τὸ σίφουνα τοῦ Μπολσεβικισμοῦ ποὺ σάρωσε καὶ λίχνισε τοὺς ἀνθρώπους στὰ τετραπέρατα τῆς γῆς, ὅπως τὸ φτυάρι στ' ἀλώνια σκορπίζει τὴν καλάμη τοῦ σταριοῦ στοὺς τέσσερης ἀνέμους. Ἦτανε λιγομίλητη καὶ τὰ μάτια της εἶχανε πάρη κάτι ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ φέρνουν πάντα οἱ μεγάλες κοινωνικὲς μεταβολές. Τόση χάρη εἶχε τὸ μπόι της καὶ ἡ περπατησιά της ποὺ ὄλοι τὴν ἔλεγαν «ἀμαζόνα», καθένας χωριστά, κ' ὕστερα ὄλοι μαζί. Ἡ ὁμορφὴ χτενισιά της, τὰ μελαγχολικὰ τῆς μάτια καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνο τὸ στόμα ποὺ οἱ καμπύλες του τραβοῦσαν τὶς ματιές

τῶν ἀντρῶν μὰ καὶ τῶν γυναικῶν, ἔκρυβαν κάποια ἀσυμμετρία στὴ μύτη στὸ σαγόνι καὶ στὸ ψῆλωμα τοῦ λαιμοῦ.

Ὅταν κάποτε ἦρθε ἡ βασίλισσα Ὀλγα νὰ ἐπισκεφτῆ τὸ σχολεῖο, ἡ Πέρσα τῆς ἔκαμε μιὰ ὑπόκλιση, τῆς μίλησε ρούσικα καὶ ἡ γλῶσσα τῆς πήγαινε ροδάνι· φαρσι τὰ μιλοῦσε τὰ ρούσικα. Αὐτὸ τῆς ἔδωσε νέο θέλημα. Πῆρε κάτι ἀπάνω τῆς ἀπὸ τὴ χάρη τῆς ξενητεμένης καὶ πάντα ὁ «ξένος» γητεύει τὸν τόπιον· γι' αὐτὸ πολλές φορές, ὅταν δοῦμε ἕναν ἄνθρωπο ξεχωριστό, τοῦ λέμε μὲ θαυμασμό: «Ἐσὺ δὲ θάσαι ἀπὸ ἐδῶ.» Ἔτσι κ' ἡ Πέρσα μὲ τὸ ὕφος ἐκεῖνο τῆς μακρινῆς πριγκηπέσσας ποὺ κρύβει μέσα τῆς ποιὸς ξέρει τι μεγάλο μυστικό, τοὺς ἐγγήτευε ὄλους, ἄντρες καὶ γυναῖκες.

Κι' ἀλήθεια, ἔκρυβε ἕνα τέτοιο μυστικό μὲς στὴν πικραμένη τῆς ψυχὴ ἡ Πέρσα. Οἱ ἄλλοι ἀκόμα συζητοῦσαν γιὰ τὴν ἀξία τοῦ φιλιού κι' αὐτὴ ἀκούγε χωρὶς ν' ἀκούη. Φράσεις κομματιασμένες ἐμπαιναν ἀνάμεσα στίς, θύμησές τῆς.

Ναί, θυμόταν.. στὴν Ὀντέσσα, ἐν' ἀπόβραδο σκοτεινὸ, φουρτουνιασμένο, στὴν οὐγία κάποιου δάσου, ἐκεῖνη ὀλομόναχη, παγωμένη ἀπὸ τὸ γλυκὸ τρόμο, ποὺ τῆς ἔφερναν αὐτὲς οἱ συναντήσεις· κ' ὕστερ' ἀμέσως ἡ ψηλόλιγνη σιλουέττα τοῦ ξανθοῦ παλληκαριοῦ ποὺ βραδιοξημερωνόταν κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό τῆς. Τὸ παλληκάρι πρόβαλε κοντανασαίνοντας ἀπὸ μιὰν ἀλλόκοτη ταραχὴ. Τὴν ἐτράβηξε σχεδὸν στὴν κουφάλια ἐνὸς δέντρου, ἐνῶ ὁ μανιασμένος βοριάς ἔκανε τὴ φύστα τῆς νὰ τυλίγεται στὰ πόδια του καὶ τὴ μακριὰ τῆς σάρπα νὰ μπερδεύεται στὰ χέρια του, νὰν τοῦ χαϊδεύη γλυκὰ τὸ ξαναμμένο του πρόσωπο. Τῆς μίλησε γιὰ τὸν Τσάρο, γιὰ τίς τρομαχτικὲς διαδόσεις ποὺ κυκλοφοροῦσαν γιὰ τὴ δολοφονία του, γιὰ τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὰ χωριά, γιὰ τὸν Ἐρυθρὸ στρατό. Αὐτὸς ἦτανε Τσαρικός. Τὴν ἐσφιγκε ἀπάνω του μὲ μανία, λὲς καὶ ἤθελε μὲ τὰ φιλιὰ τῆς νὰ πλάσῃ ἕναν ἄλλον κόσμον δικό του, ὅπως τὸν εἶχε ὄνειρευτῆ μαζὶ τῆς, χωρὶς τρόμους καὶ φροντίδες, χωρὶς τὴν ἐγνοια ποὺ τοῦ βάραινε ἀσήκωτα κείνο τὸ θράδυ τὴν ψυχὴ. Ναί· ἡ Πέρσα θυμόταν τὴν καρδιά του ποὺ χτυποῦσε ἀπάνω στὸ στήθος τῆς, τὸ πρόσωπό του ποὺ ἔκαιγε ἀπάνω στὰ μαγουλάτῆς, τὸ στερνὸ του φιλι, τὴ φωνὴ του ποὺ ἔσβυνε: «Γιὰ δὰς λιουμπλό, γιὰ βὰς λιουμπλιού!..» Ὑστερα, ἦρθε ἡ συντέλεια τῶν αἰῶνων. Ἀπ' τὴν ἀντικρυνή τους πλαγιά ἄνθρωποι κατέβαιναν, μπουλούκια μαυρολογοῦσαν οὐρλιάζοντας σὰ λύκοι στὸ ἦσυχον ὡς ἐκεῖνη τὴ στιγμή δασωμένο ὕψωμα. Πρὶν καλοκαταλάβῃ τι ἦτανε, βρέθηκε μόνη, ὀλομόναχη μὲς στὴν κουφάλια τοῦ δέντρου, μισοπεθαμένη ἀπὸ τρόμο, καὶ ἀπελπισία. Ἄκουσε φωνές, ἀγκομαχητά, σὰ νὰ πάλευαν κορμιά, κ' ὕστερα τὴ χλαλοῇ ποὺ μάκραινε σὰν τὸ βοριά ποὺ δογγοῦσε σβύνοντας πέρ' ἀπ' τίς κορφές τῶν δέντρων, πάνω

ἀπὸ τίς στέγες τῶν διπλοαμπαρομένων σπιτιῶν. Ἄν ὁ Μίτσια δὲν εἶχε τὸ κουράγιο νὰ πεταχτῆ ἀμέσως, νὰ τρέξῃ κατὰ τὸ κύμα ποὺ κατέβαινε καὶ νὰ σταθῇ μπροστὰ γιὰ νὰν τοῦ δώτῃ ἄλλο δρόμο, ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ τὴν ἔσουρναν κι' αὐτῆνε, —μιὰ κοπέλλα πάνω στὰ νιάτα τῆς μέσα σὲ τόσους ἄντρες μεθυσμένους ἀπὸ τὴ μανία τῆς ἐπιτυχίας. Ὑστερα...

— Ταξιδεύετε, τῆς χαμογέλασε ὁ καθηγητῆς.

— Ὅχι, σὰς ἀκούω εἶπε κείνη χωρὶς νὰ δεῖξῃ ταραχὴ· καὶ μάλιστα πρόσεξε στὴ δευτέρη ἀπὸ τίς τρεῖς δαγκάλες ποὺ ἔλεγε μὲ πονηριά στὸν καθηγητῆ:

— Θὰ μπορούσατε, σύμφωνα μὲ τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα, νὰ δώσετε τὸ φιλι τῆς ἀγάπης καὶ σ' ἕνα ἐχθρό σας;

Ὁ ψυχρομάλλης δάγκalos ἀναψέ. Μίλησε ἐνάντια στὸ χριστιανισμό· τότε χαρακτηρίσε ὡς θρησκεία τῆς ὑποκρισίας καὶ τῆς κακομοιρίας· κατηγόρησε τὴ συνήθεια τῶν Ρώσων νὰ φιλοῦνται ἄγνωστοι μὲ ἄγνωστους, χωρὶς νὰ νοιώθουν τὴ θεϊκὴ ἐκεῖνη σπίθα ποὺ ἐνώνει ὅχι τὰ χεῖλη, μὰ τίς ψυχές.

— Ἐσεῖς τι λέτε; ξαναῖπε στὴ λιγομίλητη Πέρσα καὶ τὰ μάτια τοῦ τῆνε κοίταζαν μὲ μιὰ πίστη, ποὺ μέσα τῆς διαβαζόταν καὶ κάτι πρὸς βάθος, ἂν μπορούμε νὰ ποῦμε ἔτσι τὴν ἀγάπη ἢ τὸν πόθο.

— Ἐχετε δικιο, ἀποκρίθηκε κείνη μὲ πονεμένο χαμόγελο.

— Ναί, ξακολούθησε κείνος μὲ ἐμπνευσμένο ἐνθουσιασμὸ τώρα. Τὸ φιλημα πρέπει νὰ δίνεται σὰν κάτι ποὺ τὸ χρωστοῦμε ἀπὸ κάποια ἄλλη ζωὴ ἀπὸ μιὰ ζωὴ ποὺ τὴν ἐζήσαμε, χωρὶς νὰ ξέρουμε πῶς καὶ ποῦ, μὰ ποῦ τὴν ἐζήσαμε ἀσφαλῶς!

Τὸ κουδοῦνι σκόρπισε τοὺς τέσσερες συζητητὲς καὶ καθένας τράβηξε στὴ δουλειὰ του. Ὁ καθηγητῆς μονάχα ἀκολούθησε λίγα δῆματα τὴν Πέρσα.

— Ἐσεῖς μὲ νοιώθετε, τῆς εἶπε σὲ μιὰ στιγμή, μπαίνετε μέσα μου!

Ἐκεῖνη τότε κοίταξε.. Βέβαια, ἕνας ἄντρας μὲ ἄσπρα σχεδὸν τὰ μαλλιά, θὰ εἶχε ζήση πολὺ, θὰ ἔκρυβε στὰ βάρη τῆς ψυχῆς του ποιὸς ξέρει τι δράμα... Κοίταξε ἔπειτα ἀπὸ τὸ παράθυρο.. ὁ Λυκαδητικός, χωμένος μέσα σὲ μιὰ χρυσορρόδινη γάζα ἔδειχνε τὴν καθαρογραμμένη κορφὴ του σὰν ὄνειρον μακρινὸ μὲς στὸ χτυπητὸ γαλάζιο χρῶμα τοῦ ἀνοιξιάντικου οὐρανοῦ. Ὑστερα ἔσφιξε τὴ σάρπα τῆς μὲ τὰ δυὸ χέρια πάνω στὸ στήθος τῆς καὶ εἶπε, ἐνῶ τὰ μάτια τῆς βούρκωναν:

— Σὰς νοιώθω...

— Ἐ, λοιπὸν τότε... ἔκαμε ἄξαφνα ὁ καθηγητῆς καὶ χωρὶς νὰ προσέτιση τίποτ' ἄλλο τῆς ἄρπαξε τὸ χέρι τῆς καὶ τ' ἀκούμπησε σχεδὸν στὸ στήθος τοῦ ἀναστενάζοντας,

Ἔνα παιδάκι βγήκε ἀπὸ μιὰ τάξη καὶ πέρασε ἀνάμεσά τους τρέχοντας, χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴ.

Ἡ Πέρσα χαιρέτησε μὲ λυπημένο χαμόγελο τὸ συνομιλητὴ της καὶ προχώρησε ἀργά. Τὴν ὥρ' αὐτὴ ἦταν ἐλευτέρη· οἱ μαθήτριάς της βρισκόνταν κάτω, στὸ γυμναστήριο.

Ἐφίτασε στὴν τάξη της, ἀνοίξε τὴν πόρτα καὶ μπήκε στὸ ἀδειανὸ καὶ κρῦο δωμάτιο. Καθὼς γύρισε γιὰ νὰ κλείσῃ, ἔνοιωσε πῶς κάποιος κρατοῦσε ἀπὸξω τὸ πόμολο καὶ τραβοῦσε ἤσυχα τὴν πόρτα. Σχεδὸν ἀμέσως βρέθηκε ἀντίκρου στὸν καθηγητὴ. Παραξενεύτηκε καὶ τοῦ χαμογέλασε μὲ εὐγένεια.

Ἐκεῖνος, βρισκοντας πῶς δὲν εἶχε καιρὸ νὰ χάνῃ, τῆς μίλησε χωρὶς περιστροφές, ἐνῶ τὰ ψιχάλιστά του μάτια τῆνε κοίταζαν μὲ μιὰ πίστη, ποὺ μέσα της διαδαζόταν καὶ ὁ πόθος:

— Ἡ ζωὴ μου χρωστᾶται ἓνα φίλημα... ἔρχομαι σὲ σὰς νὰ μοῦ τὸ δώσετε!

Καὶ λέγοντας ἔτσι ἔκανε νὰ μπῆ μέσα καὶ νὰ κλείσῃ τὴν πόρτα. Μὲ τὴν ἀνεπάντεχη αὐτὴ κίνηση, ἡ κορμοστασιά του πῆρε τὴν ὄρμη τοῦ πεινασμένου ἀγριμιοῦ. Καὶ τότε γιὰ τὴν Πέρσα ἔγεινε κάτι ἀνάλογο μὲ ὅ,τι εἶχε γείνει τὸ ἀπόβραδο κείνο ποὺ κατέβαιναν οἱ λυκάνθρωποι πέρα ἐκεῖ, στὴν ξηνητεία, κομματιάζοντας ὅ,τι εἶχε ἀγαπήσει στὴ γῆ ἐδῶ κάτω, σβύνοντας ἀπὸ τὴν ψυχὴ της τὴν πίστη τῆς ζωῆς. Τῆς φάνηκε πῶς κάτι ἀναποδογυρίστηκε. Κοίταξε πάλι ἀπ' τὸ παράθυρο... Ὅχι, ὁ οὐρανὸς δὲν εἶχε πέσει κάτω· ἦταν ἐκεῖ γαλάζιος, ἡμερος, διάφανος. Τὰ γόνατά της παράλυσαν καὶ τὰ πρόσωπό της ἄλλαξε χρῶμα· ζάρωσε λιγὸ τὰ φρύδια... Καὶ οἱ δυὸ κρατοῦσαν τὸ πόμολο τῆς πόρτας, ἐκεῖνος, ἀπὸξω, αὐτὴ ἀπὸ μέσα. Στήλωσε τὸ ἀνάστημά της, τοῦ εἶπε ψυχρὰ «δὲ σὰς χρωστᾶω τίποτα» καὶ τράβηξε γρήγορα τὴν πόρτα, κλείνοντας τὴν δυνατά.

Ἀνέβηκε στὴν ἔδρα της, ἔπεσε στὸ ἀναλόγιο κι ἔκλαψε. Καταλάβαινε: ἔπρεπε νὰ παραιτηθῆ. Ὅχι πῶς εἶχε νὰ φοβηθῆ τίποτα, ὅχι· ἀλλὰ γιατί τὴ σχολεῖο τῆς φαινόταν πάντα σὰν ἓνας τόπος ἱερός, ὅπου ὅλοι πρέπει νὰ μπαίνουν μὲ τὴν καρδιά καθαρή καὶ μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, γεμάτο φῶς καὶ γαλήνη. Τὸ ἰδανικὸ τοῦτο ἦταν ἡ μόνη πίστη ποὺ τῆς ἀπόμεινε. Κι' αὐτὴ ἔνοιωθε πῶς ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς θάμπαινε κεῖ μέσα σκυφτή, μ' ἓνα δάρος στὴν ψυχὴ ποὺ θάκανε τὴν καρδιά της νὰ βράζῃ γεμάτη ἀνησυχίες σὲ κάθε βῆμα, σὲ κάθε ἀνοιγόκλεισμα τῆς πόρτας της. Καὶ σὲ λίγες μέρες παρατήθηκε.

* *

Ἐστερ' ἀπὸ χρόνια, συναντήθηκαν μέσα σ' ἓνα βιβλιοπωλεῖο. Ἐκεῖνος εἶχε μπῆ στὰ βαθιά του γεράματα, κι' ἐκείνη ἦταν ἓνας καρπὸς ποὺ εἶχε πέσει πιά ἀπὸ τὸ δέντρο.

Χαιρετήθηκαν. Τὸ πρόσωπο τοῦ γέρο—καθηγητῆ ἔγεινε πῶς ἄσπρο κι ἀπ' τὰ λιγιστά του μαλλιά. Περπατοῦσε δύσκολα καὶ τὰ μάτια του ἦταν

θολά. Πόσο τονε λυπήθηκε! Εὔρισκε τὸν ἑαυτὸ της σχεδὸν ἔνοχο ἀπέναντί του. Χωρὶς νὰ μπορῆ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, εἶχε τώρα ἓνα τέτοιο συναίσθημα μπροστὰ στὸ γέρο ποὺ φαινόταν πῶς εἶχε κατέβῃ πιά σὲ μιὰν ἄλλη ζωὴ ποὺ ἔπρεπε νὰν τὴ ζήσῃ, πῶς καὶ ποῦ δὲν ἤξερε, μὰ ποῦ ἔπρεπε νὰν τὴ ζήσῃ ἀσφαλῶς.

Ἦρθε κοντὰ του, τοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴ φορὰ μόνη της τὸ χέρι της... Ἐκεῖνος μὲ τὴν ἀγγίξε.

Τὴν ὥρα ποὺ κατέβαιναν τὰ δυὸ σκαλοπάτια τοῦ μαγαζιοῦ, ἡ Πέρσα ἔσκυψε καὶ τοῦ εἶπε ταραγμένη, σιγὰ-σιγὰ:

— Σὰς χρωστῶ κάτι...

Ἐκεῖνος δὲν παραξενεύτηκε. Μ' ὄλο ποὺ τῆνε περίμενε τὴ φράση ἐτούτη, ἔνοιωσε ὡς τόσο μιὰ θλίψη, σὰ νὰ εἶχε στραγγίξῃ ἀπὸ τὸ ποτήρι τῆς ζωῆς του καὶ ὁ τελευταῖος πιά κόμπος. Ναί· Ἐμάντεψε τὴ σκέψη της· ἦτανε πιά ἓνας νεκρός.

Τῆνε κοίταξε μὲ τὰ θαμπά του μάτια καὶ εἶπε κι' αὐτὸς σιγὰ-σιγὰ:

— Δὲ μοῦ χρωστᾶτε τίποτα.

Καὶ σύρθηκε μὲ κόπο στὸ πεζοδρόμιο.

Γιὰ κάμποση ὥρα ἡ Πέρσα τότε κοίταξε νὰ πηγαίῃ σὰν ἀποξηνωμένος ἀνάμεσα στὸ πλήθος ποὺ ὄλο καὶ τὸν προσπερνοῦσε, ὥσπου τὸν εἶδε νὰ μπαίῃ σ' ἓνα μαῦρο ἀμάξι καὶ νὰ χάνεται.

ΑΠΟ «ΤΑ ΣΟΝΝΕΤΑ ΤΗΣ ΠΕΘΑΜΕΝΗΣ ΝΙΟΤΗΣ»

Z'.

Τὴ λευκοφόρα Νιότη ἀργὰ προσμένω
Στοῦ Ὀνείρου μου τὸ ρημοκλήσι, ἂν μείνω
Μὲ πρόσωπο χλωμὸ ἀναδακρυσμένο,
Τὸν πλιὸ ὁμορφὸ νὰ εἰπομε ὑστερα θρήνο.

Μάταια προσμένω· μάταια ἓναν πεθαμένο
παλιὸν καιρὸ μὲ λούλουδα ἐνῶ ντύνω
Καὶ ἀντίκρου τοῦ τὸ Νοῦ μου Ἐσταυρωμένο,
Πικρὸ τῆς Μνήμης μονογιό, ἐνῶ στήνω:

Δὲ φτάνει ἐδῶ τοῦ Πόνου ἡ μυροφόρα,
Τοῦ φεγγαριοῦ ὅσο οἱ ἀχιτίδες συγνεφιάζουν
Καὶ ἡ Γῆ ἓνα μνημὸ ἀνοίγει σαρκοβόρα...

— Καλή μου, καλῶς νάρθεις μέσ' στὴν ὥρα,
Βόθηα, ρικνὰ γεράματα σὲ κρᾶζουν:
Τὰ χεῖλή Σου ἀνασταίνουν καὶ ἂν στενάξουν.

Σπέτσες

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

Λ. ΑΝΔΡΕΓΙΕΦ

Μετάφραση από τὸ Ρωσικὸ

ΑΘΗΝΑΣ ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ

ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Ὄταν σκοτείνιασε πιά και μέσα στις κάμαρες άναψαν φῶς, ἔβγαλε κάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι του κάτι χοντρά ἀδιάβροχα παπούτσια, κι' άρχισε νὰ τὰ φορῆ. Τὸ πετοὶ ζάρωσε ἀπ' τὸ νερὸ και σκλήρανε τὸ παπούτσι, ἔμπαινε με δυσκολία, κι' ὁ Παῦλος χτύπησε τὸ πόδι με ἔκφραση ὀργῆς και ἀηδίας. Κατόπι, σὰ νὰ κουράστηκε ἀπὸ τὸν λόπο ποῦ κατέβαζε, ἢ σὰ νὰ θυμήθηκε κάτι σοβαρὸ, ποῦ δὲν ξεχνιέται οὔτε για μιὰ στιγμή, ἔριξε ἀδύναμα τὸ χέρι πάνω στὸ κρεβάτι, καμπούριασε τοὺς ὤμους, σὰν κανένας ἄρρωστος ἢ πολὺ γέρος, και βυθίστηκε σὲ σκέψεις. Μέσα στὸ σπῆτι πηγαινοέρχονταν, μιλοῦσαν, χαρούμενα χτυποῦσαν τὰ σερβίτσα τοῦ τσαγιοῦ, και ἡ μικρὴ Κάτια, ποῦ τὴν παράτησε καθὼς φαίνεται, ἢ νταντά, σύρθηκε ὡς τὸ λιάνο και χτυποῦσε ὄλο τὴν ἴδια ἰληρη και εὔθυμη νοτοῦλα, — ἐνῶ ἐκεῖνος καθόταν ἀκίνητος, με τὸ ἕνα πόδι παπουτισμένο ἔβλεπε τὸ πάτωμα, και σκεφτόταν ἐκεῖνο τὸ σπουδαῖο και τὸ τρομερὸ, ποῦ δὲν ξεχνιέται οὔτε για μιὰ στιγμή. Κι ἡ ἀνάσα τοῦ ἦταν τόσο σιγανή, ποῦ μπορούσε κανένας νὰ σταθῆ δίπλα του και νὰ μὴν ἀντιληφθῆ πῶς ἐκεῖ σιμά βρισκότανε ἕνας ζωντανὸς ἄνθρωπος. Ἡ μητέρα του τὸν εἶδε, ὅταν περνοῦσε τὴ μεγάλη τραπεζαρία και τὸν ρώτησε μ' ἀνησυχία.

— Ποῦ πᾶς, Παυλάκη;

Ὁ Παῦλος ἀποκρίθηκε χωρὶς νὰ γυρίσει.

— Σ' ἕνα φίλο μου.

Εἶχε φωνὴ μπάσου, και ἦταν μακρὺς, με στενοὺς και κατηφορωτοὺς ὤμους, χωρὶς νὰ μοιάζει οὔτε τοῦ κοντόλαιμου χοντροῦ πατέρα, οὔτε τὴν μικροκαμωμένην μητέρα του. Καὶ σὰν κρύφτηκε στὴν κουζίνα, ἀπ' τὴν ὁποία περνοῦσαν συνήθως οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπητιοῦ ἢ μητέρα σκέφτηκε, πῶς κι' αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν τὴν εἶχε φιλήσει φεύγοντας, και πῶς τώρα δὲ φιλάει ποτὲ οὔτε τὴν μητέρα, οὔτε τὸν πατέρα, οὔτε τὶς ἀδελφές τους. Δυὸ φορὲς γύρισε στὸ σπῆτι μεθυσμένος, κι' ἐπάνω στὸ τραπέζι του, κάτω ἀπ' τὰ τετράδια βρῆκε ἡ μητέρα ἕνα μεγάλο φοβερὸ πιστόλι κι' ὑπέθεσε πῶς ὁ Παῦλος θ' ἄχε σχέσεις με καμμιά παληογυναίκα ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας μπορούσε νὰ κάμη κανένα κακό. Καὶ ὁ πατέρας ἐπίσης ἤθελε ν' αὐτοκτονήσῃ ὅταν ἦταν ἀρρωβωσιασμένος, και δὲν αὐτοκτόνησε μόνον και μόνον γιατί δὲν κατάρθωσε νὰ βρῆ πουθενὰ ἕνα πιστόλι και ἐκείνη τὸν ἔπεισε νὰ μὴν τὸ κάμη. «Ὅλοι

τους θέλαν ν' αὐτοκτονήσουν» σκέφθηκε κείνη μ' ἕνα ἄθελο χαμόγελο, ὡστόσο πήρε τὴν ἀπόφαση νὰ τοῦ κλέψη αὔριο κιόλος τὸ ἐπικίνδυνο ὄπλο και νὰ τὸ δώσῃ τοῦ πατέρα. Ἄς τοῦ μιλήσει ἐκεῖνος.

Ἡ νύχτα ἦταν μαύρη ἀπ' τὸ χαμηλὸ, σκεπασμένο ἀπ' τὰ σύννεφα οὐρανὸ κι' ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ ποῦ ὄλη ἦταν ποτισμένη, τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀπ' τὸ βροχόνερο, κι' ὅταν τὸ φῶς ἀπ' τὰ παράθυρα ἔπεφτε πάνω στὸ μονοπάτι, ποῦ ἦταν ποτισμένο μέσα στὴ λάσπη, ἀστραφτε αὐτό, σὰ μαῦρο ἀτλάζι. Στὸν ἀπόμακρο αὐτὸ δρόμο δὲν ὑπῆρχαν φανάρια, κι' ὁ Παῦλος βιάδιζε στὰ κουτουροῦ, μὰ χτύπησε δυνατὰ τὸ γόνατο σ' ἕνα στιλᾶρι, κι' ἔκανε ἕνα μορφισμὸ ἀηδίας: ὁ ἄχρηστος κι' ἀνόητος πόνος τὸν ἐμπόδιζε νὰ σκέφτεται. Γύρω βρισκόταν τὰ περιβόλια και ἐμύριζαν τόσο ὀμορφα, ὅπως μυρίζει τὸ δάσος κατὰ τὴν ὥρα τῆς βροχῆς: ἀπὸ ὑγρασία, ἀπὸ πεῦκο και ἀπὸ κάτι ἄλλα λουλούδια, ποῦ μυρίζουν μόνο τὸν ὑγρὸ καιρὸ.

Τὰ χαμηλά και παχιά σύννεφα ἐλίεζαν τὸ μυρωμένο ἀγέρι, πρὸς τὴ γῆ, και ἦταν πυκτὸ και θερμὸ, σὰν τὸ μέλι τοῦ φλαμουριοῦ, και τὰ στήθια ἐννιωθάν ἀπ' αὐτὸ πλάτος και πόνος. Καὶ νοιώθοντας αὐτὸ τὸ παράξενο μελαγχολικὸ και τρυφερὸ πόνος, ποῦ μοιαζε μ' ἕνα μακρυνὸ τραγοῦδι δίχως λόγια, ὁ Παῦλος δὲ μπορούσε νὰ τὸν καταλάβῃ ὅπως δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ οὔτε τὴν ἀνοιξη, οὔτε τὴ ζωὴ, οὔτε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του.

Ἐλεγε κανεῖς, πῶς σκοτεινότερη δὲ μπορούσε νὰ γίνῃ ἡ νύχτα, ἀλλ' ὅταν ὁ Παῦλος βγῆκε στὶς ἀκτὲς τοῦ ποταμοῦ, οἱ σιλουέτες τῶν σπιτιῶν δὲν φαινότανε πιά καθὼς και τὰ μικρὰ φῶτα τῶν παραθυριῶν, τὸ σκότος γίνεκε πὸ βαθὺ και οἱ λάκκοι πιδ συχνά, κ' οἱ κῆποι δὲν μύριζαν πιά, παρὰ μόνον τὸ πλατὺ ἄορατο νερὸ και τὰ σύννεφα.

Τὰ παπούτσια τσαλαβουτοῦσαν, κι' αὐτὸς ὁ ὑπόκοφος και μοναχικὸς ἦχος, ποῦ ἀντηχοῦσε πίσω ἀπ' τὴν πλάτη του και σόπαινε πάλι μυστηριώδικα, ὅταν ὁ Παῦλος σταματοῦσε, τὸν γέμιζε φόβο ψιλαφόντας στὴν τσέπη τὸ πιστόλι, ὁ Παῦλος ἀκούμπησε ἐπάνω τὸ χέρι του κι' ἔτσι κυττάζοντας γύρω και κρυφακούγοντας ἔφτασε ὡς τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, κι' ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει τὶς σκάλες ποῦ γλυτροῦσαν.

Στὸ γαφύρι δὲν ἦταν κανεῖς, και ὁ Παῦλος πέρασε σιγανὰ μπρὸς ἀπὸ τὴ φωτισμένη σκοπιὰ φροντίζοντας νὰ μὴν τρίξουν στὴν ἄμμο τὰ παπούτσια του για νὰ μὴ τὸν ἀκούσει ὁ φύλακας, και χάθηκε μέσα στὸ σκοτάδι ποῦ ἔπεφτε ἐπάνω σ' ἕνα βαθὺ σκάψιμο ποῦ μοιαζε με πυθμένα, ἐνὸς πελώριου στὸ μακρὸς τάφου. Κι' ἡ σιγὴ ποῦ ἦταν ἐκεῖ, ἦταν ὅμοια με τὴ σιγὴ τοῦ τάφου, κι' ὁ ἀκίνητος ἀγέρας, πνιγερός και βαρὺς σάμπως νὰ μὴν τὸν ἀνάπνεε κανεῖς. Πάνω ἀπὸ τὸ σκάψιμο αὐτὸ ἦσαν στηθαγμένες μερικὲς ἄχρηστες σανίδες ὅπου καθόταν συχνὰ ὁ Παῦλος, και τώρα ψιλαφόντα και πάλι ξαναβρῆκε τὰ ὑγρά, και ἀπλάνιστα ξύλα κι' ἐκάθησε πάνω σ' αὐτὰ

ρίχνοντας χαμηλά τὰ πόδια. Καί πάλι ἡ πλάτη του εἶχε καμπουριάσει καὶ στὸ κορμί του δλόκληρο μὴ ἀδυναμία καὶ γαλήνη στὴν ὁποῖαν δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πιστέψῃ γιατί κάτω στὸ βάθος χτυποῦσε κάτι ἀνήσυχο-ἀπαίσιο, πού ἀπαιτοῦσε κάποτε ἀποφασιστικὴ, γεμάτη θάρρος καὶ φρικιαστικὴ τόλμη, πράξη.

«Θὰ πέσω ἐδῶ χάμω», — σκέφθηκε ὁ Παῦλος, ψάχνοντας νὰ δῆ τίς ἀόρατες σιδηροδρομικὲς γραμμές.

Μιά ὀλάκερη βδομάδα ἔχει περάσει ἀπὸ τὴν ἡμέραν πού ἄρχισε νᾶρχεται δῶ, καὶ νὰ ἀνειροπολεῖ σὲ τοῦτο δῶ τὸ μέρος πού τ' ἄρεσε πολὺ, γιατί ὅλα ἐδῶ, —κι' ὁ οὐρανός, κι' ἡ σιγὴ τοῦ τάφου μιλοῦσαν γιὰ τὸ θάνατο καὶ πού πλησιάζαν σ' αὐτόν. Τὴν ὥρα πού καθόταν γέροντας βαριά δλόκληρο τὸ κορμί του πρὸς τὴ γῆ, καὶ πού ἔζωναν οἱ προεξοχὲς τοῦ τοίχου, τοῦ φαινόταν πῶς ἦταν μισοπεθαμένος, κι' ἔπρεπε νὰ κάνει μιὰ μικρὴ προσπάθεια, ἀκόμη γιὰ νὰ πεθάνει ὀλότελα. Πᾶνε τρία χρόνια πιά πού κάθε φορὰ τὴν ἀνοιξὴ σκέφτεται γιὰ τὸ θάνατο, κι' αὐτὴ τὴν ἀνοιξὴ συλλογίστηκε πῶς ἦταν πιά καιρὸς νὰ πεθάνει. Δὲν ἦταν ἐρωτευμένος μὲ κανένα κορίτσι, δὲν εἶχε κανένα μεγάλο καῦμό, κι' ἤθελε πολὺ νὰ ζήσει, καὶ ὁμῶς ὅλες στὸν κόσμο τοῦ φαινότουσαν ἄχρηστες, ἀκατανόητες καὶ γι' αὐτὸ οὐχαμερὲς μέχρις ἀηδίας, μέχρις ἀποτροφῆς. Κι' ὅλα αὐτὰ γινόντουσαν τὴν ἀνοιξὴ. Τὸν χειμῶνα πού τὴν προσέχε τὴ ζωὴ, καὶ τὴν περνοῦσε ἀπλᾶ σὰν ὄλοι, ἀλλὰ μόλις ἔκαναν πῶς λυώνουν τὰ χιόνια κι' ἡ γῆ ντυνόταν στὴν πανώρια φορεσιά, κι' ἔδειχνε τὴ μυστηριώδη κι' ὁμορφὴ γύμνια του ὁ λαμπερὸς οὐρανός, ἐννοιοθε τὸν ἑαυτό του σὰν τὸ πουλάκι πού τοῦ σπᾶνε τίς φτεροῦνες καὶ τὸ κάνανε βαρὺ καὶ ἀδέξιο σὰν ἓνα ἀργοσερνάμενο ἄνθρωπο. Κι' ἡ φτερωτὴ ψυχούλα του σπαρτάριζε καὶ χτυπιότανε σὰν μέσα στὸ κλουβί, καὶ ἀκατανόητη ἐχθρική σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὁμορφίᾳ τοῦ κόσμου πού καλεῖ κάπου μὰ δὲν τὸ λέγει ποῦ. Σαστισμένος βιάζετο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μὲ βουβὴ ἐρώτηση, —κι' ὅλες οἱ ἀνθρώπινες μορφὲς τοῦ φαινότουσαν ἄνοστες καὶ κοιτές, σὰν τῶν θεριῶν, κι' οἱ κουβέντες τους ἄχρηστες τιποτένιες, χωρὶς καμμιά σημασία, σὰν νᾶσαν παραμιλητὰ ἄρρωστης φαντασίας, ἢ σὰν τὸ μυκηθμὸ τῶν ζώων. Στὸ σπῆτι του ἦταν μιὰ γελάδα πού εἶχε μεγάλα καὶ κοντὰ μάτια, καὶ τοῦ φαινόταν πῶς κι' ἡ μητέρα του, πού τὴν ἀγαποῦσε ὡστόσο, εἶχε ὁμοιότητα μὲ τὴν γελάδα αὐτὴ, καὶ γιὰ τίς σκέψεις του αὐτὲς τίς κακὲς περιφρονοῦσε τὸν ἑαυτό του. Κάπου ἀπὸ μακρὰ ἀκούστηκε ἓνα βοῦιτό, πού τῶνοισε μᾶλλον ἀπὸ τὸ ἀνατριχίασμα τοῦ κορμοῦ τσῦ, παρὰ μὲ τὴν ἀκουήτου. Ἀκούστηκε κι' ἔσβυσε καὶ πάλι λὲς καὶ τὸ εἶχε πνίξει ὁ βαρὺς μολυβένιος ἀγέρας καὶ ἡ καταχνιά. Ἐλαμψαν οἱ βρεμμένες γραμμὲς τοῦ τραῖνου καὶ πάνω ἀπὸ τὸ γεφύρι πρόβαλε ἀργὰ ἓνα φλογερὸ μάτι, μοναχικὸ κι' ἀπαίσιο. Καὶ στάθηκε τὸ μάτι κατάντικρυ στὸν Παῦλο, καὶ δὲν φαινόταν

ἂν προχωροῦσε ἢ ὄχι, κι' ἐπόθαγε κανεὶς νὰ χαθεῖ ὀλότελα ἢ καὶ νὰ σβύσει μὰ κεῖνο ἀτένιζε χωρὶς νὰ τρεμοσβύνει, φριχτὸ κι' ἐπίμονο, κι' ὀλοένα γινόταν πῶς μεγάλο πῶς φωτεινὸ καὶ πῶς ἀπειλητικὸ. Ἡ καρδιὰ τοῦ Παύλου ἀνέβηκε ψηλά, ὡς τὸ λαιμό, καὶ ξανάπεσε θρουματισμένη σὲ χιλιάδες μικρὰ καὶ γρήγορα χτυπήματα πού ἔκαναν νὰ ξεραίνεται τὸ σᾶλιο στὸ στόμα. Τὰ δάχτυλά του εἶχαν μπηχθεῖ στοὺς ὑγροὺς δοκοὺς καὶ μισογλυτροῦσαν ἐπάνω τους, καὶ τέντωσε τὰ πόδια ἀγγίζοντας τὴ γῆ. Κι' ἡ πόζα αὐτὴ ἦταν πόζα ἀνθρώπου πού θέλει νὰ κάνει ἓνα ταχὺ κι' ἀποφασιστικὸ πῆδημα, καὶ σὰν ἔπεσε τὸ φῶς τοῦ φαναριοῦ πάνω στὰ μάτια του φάνταζαν διάπλατα καὶ μέσα σ' αὐτὰ ἦταν ζωγραφισμένη ἡ φρίκη τοῦ θανάτου. Ἀργὰ σὰν ἄρρωστη ἢ σὰν πολὺ κουρασμένη πέρασε μπρὸς ἀπὸ τὸν Παῦλο ἡ θαμφοφωτισμένη ἀτμομηχανὴ καὶ τῆς σερόντουσαν σὰν μαῦροι ἴσκιοι τὰ βαγόνια, τραντάζοντας βαρεῖα κι' ἀγκομαχώντας. Κι' ἔνοιθε κανεὶς πόσο βαρὺς θᾶταν ὁ ὄγκος τους, καὶ πόσο ἀλύπητα θὰ θρουμάτιζε τὸ κορμί πού θὰ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τίς ρόδες τους.

Τὸ τραῖνο εἶχε περάσει μὰ ὁ Παῦλος φανταζόταν ἀκόμη πῶς ὁ θάνατος βρισκόταν ἐκεῖ σιμά, πῶς δὲν εἶχε φύγει ἀκόμη, καὶ γεμάτος τρόμο πού ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸν ἐξηγήσει γλύστησε μὲ βία ἀπὸ τὰ ξύλα κι' ἔφυγε. Στὸ γεφύρι ἀπάντησε τὸ φύλακα καὶ τοῦλε:

— Καλησπέρα!

Ὁ φύλακας τὸν φώτισε μὲ τὸ φανάρι του· στράφηκε δὲν εἶδε τίποτε καὶ ξαναμπῆκε στὴ σκοπιά. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος ἔνοιωσε βάρος στὴν καρδιὰ καὶ ἀπελπισμένη γαλήνη. Στεκόταν ἐκεῖ πολὲς ὥρες ἀκουμπώντας στὰ λεπτὰ σιδερένια κάγκελα, κυττάζοντας τὸ ὁμοίομορφο σκοτάδι, ἀπελπιστικὸ καὶ ὁμοίομορφο καὶ αὐτὸ σὰν τὸν πόνο του. Κούνησε τὸ κεφάλι κι' εἶπε δυνατὰ:

— Αὔριο.

Σὰν ζύγωνε ὁ Παῦλος σπῆτι του ἡ σύντομη μαγατικὴ νυχτιὰ πληοίαζε στὸ τέλος της, ὡστόσο στὴν ὀξώπορτα στεκόντουσαν δυὸ ἄμαξες καὶ τὰ παρὰθυρα ἦσαν φωτισμένα. Ἀπ' τὸ κατώφλι προχώρησε σ' αὐτόν μιὰ σκοτεινὴ σιλουέττα κι' ὁ ταραγμένος Παῦλος ἀνεγνώρισε τὸ φύλακα Βασίλη.

— Τί συμβαίνει; — ρώτησε ὁ Παῦλος, κι' ἦταν βέβαιος πῶς κάτι εἶχε συμβεῖ καὶ πῶς αὐτὸ πού εἶχε συμβεῖ ἦταν φριχτό. — Τί ἔχει ἡ μαμά;

— Ὁ Σέργιος Βασίλιεβιτς ἦταν στὴ λέσχη... Ἡ μητέρα σας εἶπε νὰ σᾶς περιμένω ἐδῶ.

— Μὰ τί ἔχει πάθει ὁ πατέρας;

(Ἔχει συνέχεια)

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΤΟ Α ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

— Για χαρά, ξένε, μὰ ἀπὸ μᾶς θὰ φιλεφτεῖς κι ἀπέκει
 ἀφοῦ χορτάσεις θὰ μοῦ πεις ποιὸς εἶσαι καὶ τί θέλεις.
 ἔτ' εἶπε καὶ πάει μπρὸς καὶ τὸν ἀκολουθᾷ ἡ Παλλάδα· 125
 κι ἅμα ἤρθανε μέσ' στὸ ψηλὸ παλάτι οἱ δυό, ἐκεῖνος
 ἔστησε τὸ κοντάρι της κοντὰ στὸ μακρὸ στυλο
 στὴν καλοδουλεμένη τὴ δορατοθήκη, πὺν ἄλλα
 πολλὰ κοντάρια στέκονταν τοῦ ἀντρείου τοῦ Δυσσέα
 κι' ἀφτὴν τὴ βάζει σὲ θρονὶ πανώριο πὺν τὸ στρώνει 130
 μὲ λινό, κεῖχε κατωθιὸ καὶ ποδοκούμπι ἀκόμα,
 παίρνει κι ἀφτὸς κοντὰ σκαμνί, μακρὰ πὸ τοὺς μνηστήρες
 μὴ νωχληστεῖ ὁ ξένος του ἀπ' τὴ βοή καὶ μείνει
 ἀδείπνητος, ἂν ἔσμιγε μὲκείνους τοὺς ἀφτάδιους,
 μὰ καὶ γιὰ τὸν πατέρα του πὺν ἔλειπε νὰ ρωτήσῃ. 135
 Χερωνιδίη ἢ παρακὸρη φέρνει, λαβομάνο
 καλὸ χρυσὸ καὶ χύνει τους μέσ' σάργυρῃ λεκάνῃ,
 γιὰ νὰ νιφτοῦν, κῆνα ταλιαριστὸ τραπέζι στρώνει,
 κὴ σεβαστὴ κελάρισσα φέρνει ψωμί καὶ βάζει [140]
 κι ὁ τραπεζάρης κριάτα τοὺς σερβίρει στὰ πινάκια 141
 λογιῶ λογιῶ, κι' ὀλόχρυσά ποτήρια μπρὸς τοὺς βάζει,
 κι' ὁ κήρυκας συχνὰ ἔρχοταν καὶ τοὺς κρασοκερνοῦσε.
 Καὶ μπῆκαν μέσα οἱ θαρρετοὶ μνηστήρες καὶ ὅλοι ἀμέσως
 πὰ σὲ καρέκλες καὶ θρονιά κἀθονται ἀράδα-ἀράδα, 145
 κοὶ κήρυκες κρύο νερὸ τοὺς ἐχίνανε στὰ χέρια,
 κοὶ παρακὸρες τὸ ψωμὶ σωριάζαν στὰ κανίσκια,
 (καὶ τὰ κροντήρια μὲ πιτὸ οἱ νέοι τἀπογιωμάσαν)
 κι ἀφτοὶ στὰ ἔμπρὸς τους τὰ φαγιά τὰ ἔτοιμα χέρια, ἀπλώνουν
 κι ἀφοῦ χορτάσανε καλά ἀπὸ τὸ φαγοπότι 150
 ἄλλα οἱ μνηστήρες τώρα πιά βάλανε μὲ τὸ νοῦ τους·
 θένε τραγοῦδι καὶ χορὸ, τἀκόλουθα τοῦ πότου
 καὶ βάζει τότε ὁ κήρυκας κιθάρα ὠραῖα στὰ χέρια
 τοῦ Φήμιου, πὺν μὲ τὸ στασιὸ τραγοῦδαε τῶν μνηστήρων,
 κι ἄρχισ' ἐκεῖνος παίζοντας ὠραῖα νὰ τραγοῦδαί. 155
 Τότε ὁ Τηλέμαχος λαλεῖ πρὸς τὴ γλαφκοματούσα

ζυγόνοντας τὴν κεφαλὴ, μὴν τὸν ἀκοῦνε οἱ ἄλλοι:
 »ᾠ ξένε φίλε, ὅτι κι ἂν πῶ, θὰ πειραχτεῖς μέμένα;
 μόνο γι' ἀφτὰ τοὺς μέλει ἀφτούς, κιθάρα καὶ τραγοῦδι
 ἔφκολα, τι τὸ ξένο βιὸς ἀνερώτητα τρῶνε 160
 τοῦ ἀντρός, πὺν τᾶσπρα κόκκαλα κάπου ἢ βροχὴ σαπίζει
 ρηχμένα στὴ στεριά, ἢ κυλάει στὴ θάλασσα τὸ κύμα.
 Μὰ ἐκεῖνοι σὺν τὸν βλέπανε στὸ Θιάκι νὰ ξανάρθῃ,
 ὅλοι θᾶφκόνταν πὺν λαφροὶ στὰ πόδια νὰ βρεθοῦνε,
 παρὰ νᾶναι πλουσιώτεροι σὲ ροῦχα καὶ χρυσάφι 165
 μὰ τώρα ἐκεῖνος χἀθήκε κακοθάνατος, καὶ οὔτε
 παρηγοριὰ ἀιστανόμαστε, ἂν πεῖ ἄνθρωπος κανένας,
 πὸς θᾶρθῃ. Ἄλιμονον! ἀφτὸς πιά γυρισμὸ δὲν ἔχει.
 Μὰ ἔλα τώρα πὲς καὶ σὺ ἀκριβολογημένα,
 τί ἄνθρωπος εἶσαι; ποῖα εἶναι σου ἢ πατρίδα; ποιοὶ οἱ γονιοὶ σου; 170
 μὲ ποιὸ κατεβιδάθηκες καράβι; πὸς οἱ ναῦτες
 σὲ φέρανε στὸ Θιάκι ἐδῶ; καὶ ποιοὶ ἔλεγον πὸς εἶναι;
 τί δὲν πιστεύω δὰ πεζὸς νᾶφτασες ἐδωπέρα·
 καὶ πάλε τοῦτο εἰλικρινὰ πὲς μου νὰ καταλάβω,
 πρώτη φορὰν ἔρχεσαι ἐδῶ; ἢ μήπως τοῦ πατέρα 175
 φίλος εἶσαι; ἐπειδὴ πολλοὶ στὸ σπίτι μας ἐρχόνταν
 ἄλλοι, γιὰτὶ κέκειὸς φιλοξενοῦσε τοὺς ἀνθρώπους,
 Καὶ τοῦ ἀποκριθῆ ἡ Ἀθηναῖ ἢ θεὰ γλαφκοματούσα:
 «Δοιπὸν ἀφτὰ ἐγὼ θὰ σ' τὰ πῶ σωστά, ἕνα πρὸς ἕνα.
 Ὁ Μέντης τοῦ Ἀγχιάλου ὁ γιὸς τοῦ γνωστικοῦ, πὸς εἶμαι 180
 καφκιούμ' ἐγὼ, καὶ βασιλιὰς τῶν λαμνοκόπων Τάφιων
 κῆρθα ἐδῶ τώρα μένα καράβι, μὲ τὸν ταῖφά μου,
 σκίζοντας σκοῦρα πέλαγα σᾶλλόγλωσσους ἀνθρώπους
 στὴν Τέμεση νὰ βρῶ χαλκὸ, στιλπνὸ σίδηρο πάω τους,
 κεῖν' τὸ καράβι μου ἀραγμένο ὄξω, μακρὰ ἀπ' τὴ χώρα, 185
 μέσ' στὸ λιμνὸν Πειθρο, κάτου ἀπὸ τὸ δασωμένο
 τὸ Νήιο· καὶ καφκιόμαστε ἀπὸ πατέρες φίλοι
 πὸς εἶμαστε ἀρχῆθε, ἂν θὲς πῆγαινε νὰ ρωτήσεις
 τὸν ἥρωα τὸ γέρο-Λαέρτη, πὺν δὲν κατεβαίνει
 στὴ χώρα πιά, καθὼς πὺν λέν, ἄλλα μακρὰ ὑποφέρει 190
 στὴν ἐξοχὴ μὲ μιὰ γοιὰ περέτρα, πὺν τοῦ βάζει
 φαγὶ πιοτί, ἂν τοῦ κόβουνται ἀπ' τὸν πολὺ τὸν κόπο
 τὰ ὕπατα, ὅταν σέρνεται στὸ κάρπιμο τ' ἀμπέλι·
 κῆρθα τώρα, τί λέγανε πὸς ὁ πατέρας σου εἶναι
 κίολας στὸν τόπο του· ἄλλα οἱ θεοὶ τόνε μποδίζουν 195

στο δρόμο, 'τι δὲν πέθανε στὴ γῆς ὁ θεῖος Δυσσέας,
 μὰ κάπου ἀκόμα ζωντανὸς μποδίζεται στὸ πέλαο,
 σ' ἓνα νησί περίβροχο καὶ τὸν κρατοῦν κακοὶ ἄντρες
 ἄγριοι, ποὺ τὸν μποδίζουνε χωρὶς ἄφτος νὰ θέλει.
 Τώρα θὰ σοῦ μαντέψω ἐγὼ ἔτσι ποὺ στὴν ψυχὴ μου 200
 οἱ ἀθάνατοι μοῦ βάζουνε καὶ νᾶληθέψει ἐλπίζω
 χωρὶς νᾶμαι μάντης ἐγώ, μὰ οὐδὲ καὶ ὀρνιθοκρίτης,
 μακρὰ ἀπὸ τὴν ἀγαπητὴ πατρίδα πὰ δὲ μένει
 πολὺν καιρό, οὔτ' ἂν μὲ δεσμὰ τὸν ἔχουν οἰδερένια·
 θὰ κάνει τρόπο νὰ διαβεῖ, πολὺξαιρος γιὰτ' εἶναι. 205
 Μὰ ἔλα καὶ πὲς μου τώρα αὐτό, μολόγα μου ἀπ' ἀλήθεια,
 ἂν ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν Δυσσέα τόσο παιδί ἔχεις γίνεῖ
 πολὺ τοῦ μοιάζεις στὸ κεφάλι, στὰ ὄμορφα τὰ μάτια,
 γιὰτι πολὺ συχνὰ ἐμεῖς σμίγαμε μεταξύ μας
 προτοῦ στὴν Τροία ν' ἀνεβεῖ, κεῖ ποὺ ἀνεβήκαν κοὶ ἄλλοι 210
 οἱ πρῶτοι ἀπ' τοὺς Ἀργίτες μὲ τὰ θαβουλά καράβια·
 ἔχτοτες τὸ Δυσσέα ἐγὼ δὲν εἶδα, οὐδ' ἐμὲ ἐκεῖνος».
 Κι ὁ γνωστικὸς Τηλέμαχος σὲκείνην ἀποκρίθη:
 «Λοιπὸν, ὦ ξένε, θὰ σοῦ πῶ ἐγὼ ὅλη τὴν ἀλήθεια·
 γαὶ μὲν ἢ μάννα μου μοῦ λέει πὼς εἶμαι ἐκεῖνου, ἐγὼ ὅμως 215
 δὲν ξαίρω, 'τὶ κανεὶς ποτὲ ἀπὸ τοῦ βαστὰ δὲν ξαίρει·
 κι ἄμποτες νᾶμουν κανενὸς εὐτυχισμένου ἀνθρώπου
 ὁ γιὸς ἐγώ, ποὺ νᾶχε γεράσει μὲς' στάγαθά του·
 μὰ τώρα ὁ πιδὸ κακόμοιρος ἀπ' τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους
 ἔχει γεννήσει ὡς λένε, ἀφῶ μοῦ τὸ ρωτᾷς ἐμένα». 220

IBAN ΤΟΥΡΚΕΝΙΕΦ

ΑΜΛΕΤΟΣ καὶ ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΤΟΣ

Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς τραγωδίας Ἀμλέτος τοῦ Σαίξπηρ, καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ποιήματος τοῦ Σερβαντὲς Δὸν-Κιχῶττος, εἶδον τὸ φῶς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, εἰς τὰς ἀρχάς, δηλαδή, τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος.

Ἡ φαντασία ἀφ' ἑαυτῆς ἀνακαλεῖ τὴν εἰκόνα τῶν δύο τούτων συγχρόνων ποιητῶν, οἱ ὅποιοι ἀπέθανον κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, τὴν 26 Ἀπριλίου τοῦ 1616.

Ὁ Σερβαντὲς, ὡς ἀποδεικνύουν τὰ πράγματα, δὲν ἐγνώρισε τὸν Σαίξπηρ· ἐν τούτοις ὁ μέγας ἐκεῖνος τραγικός, εἰς τὸ καταφύγιόν του τοῦ Στραφύρου ὅπου διήλθε τὰ τρία τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, ἠμπόρεσε ν' ἀναγνώσῃ τὸ περίφημον μυθιστόρημα, τὸ ὅποιον εἶχεν ἤδη μεταφρασθῆ εἰς τὴν ἀγγλικὴν.

Ὅποιον θέμα διὰ πίνακα διὰ καλλιτέχνην ἀνθρώπων τῆς σκέψεως: Ὁ Σαίξπηρ μελετῶν τὸν Δὸν-Κιχῶττον.

Ἡ ταυτόχροτος ἐμφάνισις Ἀμλέτου καὶ Δὸν-Κιχῶττου ἐνέχει σπουδαιότητα.

Οἱ δύο αὐτοὶ τύποι, εἶνε αἱ δύο ἀντίθετοι ὄψεις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οἱ δύο πόλοι τοῦ ἄξονος ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὕτη στρέφεται.

Μήπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀνήκουν, περισσότερον ἢ ὀλιγότερον, εἰς αὐτοὺς τοὺς τύπους; Καί, ὁ καθεὶς μὲς μήπως δὲν κλείνει μέσα του, περισσότερον ἢ ὀλιγότερον, ἓνα Δὸν-Κιχῶττον ἢ ἓνα Ἀμλέτον;

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν μας, οἱ Ἀμλέτοι εἶναι πολὺ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Δὸν-Κιχῶττας· ἐν τούτοις οἱ τελευταῖοι δὲν ἔχουν ἐξ ὀλοκλήρου ἐκλείψει.

Καὶ τοῦτο διότι κατὰ δύο τρόπους θὰ συλλαμβάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἰδεῶδες: ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἴτε προηγείται πάντοτε τὸ ἐγὼ, εἴτε κατιτὶ ἄλλο ἐκτὸς τοῦ ἐγώ, τὸ ὅποιον προτιμᾷ κανεὶς.

Οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι τοῦ νὰ συλλαμβάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἰδεῶδες, οἱ ὅποιοι, εἰς τὴν ζωὴν, ἠμποροῦν νὰ διαδεχθοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μέσα εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ἔχουν ἐνσαρκωθῆ εἰς δύο τύπους ἀντιθέτους: τὸν Ἀμλέτον καὶ τὸν Δὸν-Κιχῶττον.

Α'.

Πρωτίστως, πρέπει ν' ἀπορρίψωμεν τὸν τρόπον τοῦ νὰ βλέπωμεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δὸν-Κιχῶττου ἀπλῶς τὸν ἱππότην τῆς Ἑλεεινῆς—Μορφῆς, πρόσωπον δημιουργηθὲν διὰ νὰ γελοιοποιήσῃ τὰς μυθιστορίας τῶν ἱπποτῶν.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι τὴν σημασίαν τῆς προσωπικότητος αὐτῆς τὴν ἐμεγαλοποίησε τὸ χέρι τοῦ ἀθανάτου δημιουργοῦ του καὶ ὅτι, ὁ Δὸν-Κιχῶττος τοῦ δευτέρου μέρους—ὁ ἀξιαγάπητος συνομιλητὴς δουκῶν καὶ δουκισσῶν ὁ σοφὸς σύμβουλος τοῦ ἀσπίδοφόρου τούτου κυβερνήτου—δὲν εἶναι πλέον ὁ Δὸν-Κιχῶττος τοῦ πρώτου μέρους τοῦ βιβλίου, ὁ ἀλλόκοτος καὶ γελοῖος Δὸν-Κιχῶττος τῆς ἀρχῆς, τοῦ ὁποίου, τὰ πλήγματα εἶναι ὁ ἐπιούσιος ἄρτος. Πρέπει βιὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ καλὰ κανεὶς, νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔργου.

Ὁ Δὸν—Κιχῶττος εἶνε πρὸ παντὸς ἢ ἐκδήλωσις τῆς πίστεως, τῆς πίστεως εἰς κατὰ τὸ αἰώνιον, τὸ ἀγαλλοίωτον, τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ ὁποῖα εὐρίσκειται ἐκτὸς τοῦ ἀτόμου, ἢ ὁποῖα εὐκόλα δὲν παραδίδεται εἰς αὐτό, ἢ ὁποῖα ἀπαιτεῖ λατρείαν καὶ θυσίας, ἢ ὁποῖα μόνον κατόπιν ἀγώνων μακρῶν καὶ μεγάλης ἀφοσιώσεως παραδίδεται.

Ὁ Δὸν—Κιχῶττος κατέχεται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ ἰδεῶδες. Διὰ τὸ φθάσῃ τὸ ἰδεῶδες αὐτό, εἶνε ἔτοιμος ν' ἀνεχθῇ ὅλας τὰς στεροήσεις, νὰ ὑποστῇ ὅλους τοὺς ἐξευτελισμούς, νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν ζωὴν του ἀκόμη.

Ἡ ζωὴ του, ἐξ' ἄλλου μίαν καὶ μόνην ἀξίαν ἔχει δι' αὐτόν: εἶνε μέσον διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ τὸ ἰδεῶδες, νὰ τὸ κυριεύσῃ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης; ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὶ σημασίαν ἔχει ἐὰν ὁ Δὸν—Κιχῶττος ᾤθησε τὸ ἰδανικὸν αὐτὸ ἕως τὸν φανταστικὸν κυκεῶνα τῶν ἱπποτικῶν μυθιστοριῶν, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν εὐτράπελον ὄψιν τοῦ χαρακτήρος του, ἢ μπόρεσε ὅμως ν' ἀπαλλάξῃ τὴν καθαρὰν ἰδέαν ἀπὸ τὴν κάθε ξένην τοιαύτην, καὶ νὰ τὴν διατηρήσῃ εἰς τὴν ἀκεραιότητά της.

Ὁ Δὸν—Κιχῶττος εὐρίσκει ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ ζῇ διὰ μόνον τὸν ἑαυτόν του, νὰ φρονίξῃ διὰ τὸ ἄτομόν του.

Ἐξῆσε ὀλόκληρος, ἐὰν ἐπιτρέπεται ἢ ἔκφρασις, ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του, διὰ τοὺς ἄλλους, διὰ τοὺς ἀδελφούς του. Ἐξῆσε διὰ νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ κακόν, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὰς ἐχθρικὰς πρὸς τὸν ἄνθρωπον δυνάμεις, τοὺς γίγαντας, τοὺς μάγους, ὅλους ἐκείνους, δηλαδή, οἱ ὁποῖοι πιέζουν τοὺς ἀδυνάτους.

Δὲν ὑπάρχει μέσα του ἵχνος ἐγωισμοῦ: οὐδέποτε ἢ σκέψις του φέρεται ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του: εἶνε ὄλος ἀφοσίωσις, θυσία: πιστεύει, μὲ μὴν λέξιν, ἔχει πίστιν, καὶ βαδίζει ἔμπρὸς χωρὶς νὰ ρίψῃ οὔτε βλέμμα του εἰς τὰ ὀπίσω.

Μετάφρασις ΣΠ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ.
(ἀκολουθεῖ)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΧΩΡΙΣΜΟΥ

(—Σκότωσες μέσα μου τὴν ἀγάπη. Νιώθεις τί θὰ πῇ αὐτό; Ἡ ἀγία Γραφή μιλεῖ γιὰ μιὰ μυστηριώδη ἀμαρτία ποὺ δὲν ἔχει συχώρεση. Ποτέ μου δὲν εἶχα νιώσει ὡς τώρα ποῖά εἶταν αὐτὴ ἡ ἀμαρτία. Τώρα τὸ νιώθω. Ἡ μεγάλη ἀμαρτία, ἡ ἀσυχρήτη, εἶνε διὰ σκοτώσῃς μέσα σ' ἕναν ἄνθρωπο τὴν ἀγάπη...)

IPWEN

...Ἐ, λοιπὸν ναί: πρέπει νὰ τὸ σκεφτῶ καλά, πρέπει νὰ τὸ συλλογιστῶ καὶ νὰ τ' ἀποφασίσω. Δὲ θάνε ἄλλως τε ἴσως καὶ ὑπερβολικὰ δύσκολο νὰ ξεχαστοῦν ἐκεῖνες οἱ στιγμές... Θέληση μόνο, βέβαια...

Ἐκείνη ἡ ἱστορία ὡστόσο θάπρεπε πρὶν ἀπὸ πολὺν καιρὸ νὰ ἔχῃ πέσει στὴ λήθη. Συνέβησαν τόσα ἀπὸ τότε, καὶ γνώρισα τόσες γυναῖκες... Ἄς εἶνε δὲν πρέπει νὰ ποφείγουμε νὰ συλλογιόμαστε μερικὰ πράγματα γιὰ τὸτες χειρότερα μᾶς βασανίζουν. Ἴσως, σὰν ξαναζήσῃ κανένας ὀρισμένες στιγμές, ἔστω καὶ μὲ τὴ φαντασία μονάχα, ἴσως νάβρῃ κάποια ἀνακούφιση κάποια ἡρεμία...

Εἶνε στιγμές ποὺ τὰ βλέπω ὅλα αὐτὰ σὰν κάτι ἀσήμαντες λεπτομέρειες. Ἐχῶ ἕνα χαρακτήρα ἄλλως τε τόσο περίεργο: μερικὰ πράγματα δίχως ἀξία μοῦ δηλητηριάζουν τὴν ψυχὴ, καὶ τὴν πληγώνουν. Ὑποφέρω γιὰ κάτι σκέψεις, γιὰ κάτι λόγια, γιὰ κάτι ἀπλὲς συμπτώσεις. Μὲ βασανίζουν κάτι μικροζητήματα ποὺ θὰ περνοῦσαν ἀπαρατήρητα ἴσως γι' ἄλλου. Τώρα πιά, εἶμαι καλὰ θωρακισμένος μὲ τὴν πείρα τῶν τελευταίων αὐτῶν μηνῶν, καὶ ξέρω πὼς δὲν ὑπάρχει ἀγάπη, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουν ἔρωτα, ἀλλοῦ πούθεν ἀπαρὰ σὲ μυθιστορήματα παλιὰ καὶ ξεχασμένα. Μὰ καὶ ἡ ἀγάπη, τί εἶνε ἡ ἀγάπη; Εἶνε ἕνα φευγαλέο ὄνειρο, εἶνε μιὰ ἀναιριχίλα εὐτυχίας, εἶνε κάτι ποὺ μαντεύεται, ποὺ τὸ φαντάζεται κανεὶς καὶ ποὺ δὲν ὑπάρχει. Σὲ χρόνια περασμένα καὶ ποιητικὰ ἴσως νὰ ὑπῆρξε ὡς τόσο κάποιο τέτοιο αἴσθημα ἀληθινὰ ἀγνὸ καὶ εὐγενικό:—Σὲ χρόνια πολὺ παλιὰ ὅμως, καί, ποιὸς ξέρει, ἴσως καὶ τότες νάταν μόνο μιὰ ἀυθιποβολή: Ἐχει τόσα μῦθα ἢ ἀτμόσφαιρα τοῦ φθινοπώρου, καὶ εἶνε τότες ὅλα τόσο γοητευτικά. Ἐχουν ὅλα τὴ γοητεία τῆς φθαρτότητος, τὴ λεπτὴ μελαγχολία ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ ὅτι σβύνει γιὰ πάντα. Κι ἡ ψυχὴ ζητάει νὰ ξεκουραστῇ σὲ κάτι ὑπερκόσμιον, σὲ δυὸ χεῖλια πορφυρᾶ γεμάτα ζωὴ καὶ σφρίγος, σὲ δυὸ μάτια γεμάτα νοσταλγία καὶ πάθος. Ἀγάπη...

Ἡ ἀγάπη εἶνε ὁ πόθος μᾶς ἐλπίδας εὐτυχίας... Καὶ ἡ εὐτυχία δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, εἶνε μιὰ λέξη συμβατικὴ, φανταστικὴ, εἶνε κάτι τὸ ἀνύπαρχον.—

*

Κι ὥστόσο αὐτὴ τὴν ἱστορία ποὺ θάπρεπε μὲ μεγάλην ἀδιαφορία νὰ τὴν ἀναπολῶ, τὴ συλλογίζομαι μ' ἓνα μῖσος ποὺ μὲ τυφλώνει, ποὺ μὲ κάνει νὰ λησμονῶ τὶς πρῶτες λεπτομέρειες, τὴν ἀρχὴ τῆς γνωριμίας μας... Εἴτανε νύχτα σὰν τῆς εἶχα πρωτοπεῖ πὼς τὴν ἀγαποῦσα, εἴτανε μιὰ νύχτα γεμάτη φρικιᾶσεις φθινοπωρινές. Καὶ θυμάμαι—αὐτὸ μόνο θυμάμαι τώρα—κάτι λόγια ποὺ τῆς εἶχα πεῖ :

— Ἀπὸ τότες ποὺ σᾶς ἐγνώρισα, ἡ ζωὴ μου εἶνε σὰν ἓνα παραμῦθι. Σεῖς εἴσατε ἢ νεράϊδα τοῦ παραμυθιοῦ, καὶ περιμένω τὸ λόγο σας ἐκεῖνο ποὺ θάχε τὴ δύναμη νὰ μοῦ χαρίσῃ τὴν εὐτυχία ἢ τὴ δυστυχία...

Αὐτὴ δὲ μοῦ ἀπάντησε τίποτα μόνο μουσφίξε τὸ χέρι. Καὶ θυμάμαι ἀκόμη πὼς εἶχε κλίνει τὸ κεφάλι, ἔτσι ποὺ δὲ μπόρεσα νὰ ἰδῶ τὰ μάτια της...

*

Περάσανε βδομάδες, μῆνες, καὶ εἶχαν ἔρθει οἱ λαμπρὲς μέρες τῆς εὐτυχίας. Ἄχ ναί, εἴταν ἡ εὐτυχία κείνη ἢ ἐποχὴ, ἢ ὄλο φώτιστη εὐτυχία ποὺ μᾶς χτυπάει τὴν πόρτα γιὰ νὰ φύγῃ τόσο γρήγορα... Ἐκείνη τὴν περίοδο τῆς ζωῆς μου τὴ θυμάμαι μέσα σὲ μιὰν αἴγλη φωτός. Ζούσαμε μαζί, τὰ μάτια της λάμπαν πάντα ἀπὸ ἀγάπη, κι' ἐνιωθα νὰ μὲ τριγυρίζει μὲς στὸ γνωστὸ γλυκὸ σπίτι ἢ εἰλικρίνεια κι' ἡ ἡρεμία. ὦ, ἡ εὐτυχία...

Εἶπα πὼς ζούσαμε μαζί, αὐτὸ ὅμως δὲν εἶν ἐντελῶς ἀλήθεια. Κι οὔτε ποὺ θάταν δυνατό, γιὰ τὸν κόσμον, νὰ ζοῦμε ἔτσι προκλητικᾶ μαζί. Μὰ τί εἶχε νὰ κἀνὲ αὐτό, ἀφοῦ ὅλη τὴν ἡμέρα βροισκόμαστε ἔξω, σὶς ἐξοχὲς—εἴταν καὶ τόσο γλυκὸ ἐκεῖνο τὸ φθινοπώρον—καὶ ὅλη τὴ νύχτα τὴν περνοῦσα σπίτι της. Δὲ ζούσαμε μαζί; Καὶ τί σχέση ἔχει ἄν, γιὰ τὸν κόσμον, στὸ σπιτάκι κατοικοῦσαν μόνο ἡ Νενέλλα μὲ τὴ θεία της—μὰ γιὰ ποὺ οὔτε φαινόταν διόλου, καὶ ποὺ κι ἐγὼ σὲ ὄλο τὸ διάστημα τῆς γνωριμίας μας μὲ μὴν μιὰ φορὰ θὰ ἔτυχε νὰ τὴ συναντήσω;...

Βλέπετε λοιπὸν τί εἰρηνικὰ ποὺ περνοῦσα. Ζοῦσα μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα ἀγάπης κι εὐτυχίας ὅπως μὲ τὴ φαντασία μόνο θὰ τολμοῦσα νὰ δημιουργήσω. Ὡς καὶ τὸ ὄνομά της ἀκόμα, «Νενέλλα», ἐγὼ δὲν τὸ εἶχα δημιουργήσει σὲ στιγμὲς χαδιῶν κι' ἀγάπης; Ζοῦσα ἐντελῶς ἤρεμα, καὶ δὲ μοῦ εἶχε περάσει ἀπ τὸ νοῦ πὼς γι αὐτὸ ἀκριβῶς εἴταν μοῖραϊο νὰ καταστραφῇ μιὰ μέρα ἀπότομα ὅλη αὐτὴ ἡ εὐτυχία.

Δὲ μ' ἀνησυχῶσε τίποτα. Δὲν ἀιστανόμουν τὴν περιέργεια νὰ ρωτήσω γιὰ **κάτι πράγματα** ποὺ τώρα, καὶ στὴν ἀναπόλησή τους ἀκόμα μὲ τυραννοῦν, μὲ παιδεύουν...

Κι ὅμως ἔπρεπε νὰ εἶχα ἀνησυχήσει. Εἶνε βλέμματα, εἶνε λόγια ἀρχινη-

σμένα καὶ ποὺ δὲν εἶχε τολμήσει νὰ ποτελιώσῃ ποὺ ἔπρεπε νὰ μὲ εἶχαν ταραξεί, νὰ μὲ εἶχαν **κἀνὲ νὰ ἰδῶ**. Ὡστόσο, βέβαια, εἶνε μοιραῖο ὁρισμένες φράσεις νὰ μένουν ἀσυμπλήρωτες... Θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ ἐξετάζω, νὰ εἶχα ἐπιμείνει, νὰ εἶχα τὴ δύναμη νὰ παραδεχτῶ τὴν ἀμφιβολία, καὶ τότες κεῖνα τὰ μάτια θὰ μὲ ἀφίναν ἴσως νὰ μαντέψω...

Ἐγὼ ὅμως ζοῦσα πολὺ ἤρεμα. Πίστευα ὅτι μοῦ ἔλεγε, καὶ τὰ λόγια της μοῦ ἀρκοῦσαν. Κι οὔτε ἐνίωσα τὴν ἀνάγκη νὰ ρωτήσω ποτές γιὰ τὴ ζωὴ της, νὰ ἐξετάσω, πὼς ζοῦσε μόνη της μὲ τόση ἐλευτερία, τί εἴταν αὐτὴ ἢ θεία της ποὺ δὲ φαινόταν ποτές, τί εἶχε γίνει ὁ ἄντρας της, κι ἀρκοῦμουν νὰ δίνω μόνος μου σ' αὐτὰ ἀπαντήσεις μονότονες καὶ πειστικὲς σὰν τὸ ψέμα.

Κι ἔτσι περνοῦσεν ἐκείνη ἡ ἐποχὴ τῆς ζωῆς μου, ποὺ τὴ βλέπω τώρα φωτισμένη ἀπὸ τὴν εὐτυχία.

(*)

...Καὶ ὅλα αὐτὰ περάσαν σὰν ἓνα ὄνειρο, σὰν ἓνα ὄμορφο μαγεμένο ὄνειρο, ξαφνικὰ κι ἀπότομα. Ἐνα πρωί, ἓνα πρωί ὅπως ὅλα, ναί, βέβαια, θυμάμαι, ἔγα ἐντελῶς συνηθισμένο πρωί, ξύπνησα μὲ μιὰν ἀδυναμία μεγάλη σὲ ὄλο τὸ σῶμα καὶ μιὰν αἰσθησιὴ παράξενη ἀπλωμένη στὴν ψυχὴ. Ἐνιωθα κάτι ἄγνωστο, ἓναν τρόπο ἀπροσδιόριστο γιὰ **κάτι**. Συλλογίστηκα τὴν εὐτυχία μου, εἶδα τὴ Νενέλλα δίπλα μου νὰ κοιμάται μ' ἓνα χαμόγελο εὐτυχίας, κι ἐνίωσα ἓνα ρίγος, μὰ παράξενη φρικιᾶση... Δὲ μποροῦσα νὰ καταλάβω... Πάλι ἡ νευραστένεια... Σηκώθηκα καὶ πῆγα νὰ νοίξω λίγο τὰ παράθυρα ἔξω, ἡ συνηθισμένη γειτονιά, κι ὁ ἥλιος μὲ τὸ συνηθισμένο ξεθωριασμένο φθινοπωρινὸ χροῖμα του.

Ἐγύρισα πίσω στὸ κρεβάτι—μὰ πὼς... εἴταν δυνατό— —κι ὅλη αὐτὴ ἡ ἀκίνησις γύρω.

«Νενέλλα!» ἔρριξα μιὰ κραυγὴ.

Ἡ Νενέλλα ξύπνησε· **δὲν παραξενεύτηκε διόλου ἀπ τὸ τρομαγμένο ὄφρος μου**.

«Σ' ἔβλεπα στ' ὄνειρό μου» μοῦ εἶπε μόνο. Καὶ χαμογελοῦσε.

Δὲν τὴν ἀρώτησα πὼς. Μὰ εἴταν τόσο μακρὰ τώρα ὅλες αὐτὲς οἱ τροπλὲς ιδέες. — — —

Ἀκοῦστε τώρα. Ἀκοῦστε νὰ δῆτε πὼς εἶνε μάταιο νὰ προσπαθῇ κανεὶς νὰ ἐναντιώνεται στὴ μοῖρα—καὶ πὼς ποτές οἱ προαισθησεις μας δὲ λαθεύουνται. Ἀκοῦστε νὰ δῆτε τί κρύβεται πίσω ἀπ τὸ λαμπρὸ φῶς τῆς εὐτυχίας...

Ὅταν ἐγύρισα τὸ βράδυ στὸ σπίτι τῆς Νενέλλας εἶμουν ἐντελῶς ἡσυχος. Προσπαθοῦσα νὰ κρατήσω μιὰ ἡρεμία, καὶ νὰ πείσω τὸν ἑαυτό μου πὼς ὅλες ἐκεῖνες οἱ ιδέες εἴταν ἀπλοῦστατα φαντασιοπληξίες. Ἄχ ναί, εἶχα περά-

σει ένα πολύ νευρικό απόγεμα, είχαν έρθει στιγμές που είχα μονολογήσει Βέβαια, δὲν εἶταν δυνατὸ νὰ χάσω τὴ Νενέλλα μου· εἶταν γιὰ μένα τὸ πᾶν. τὸ πᾶν—Θεοί, τᾶκουτε; εἶνε γιὰ μένα τὸ πᾶν!—ναί, βέβαια, ἀλλὰ αὐτὰ ὅλα εἶταν ἀνόητες φαντασιοπληξίες... Κι ἡ εὐτυχία θὰ τὰ ξανάροινγε ὅλα στὴ λήθη, φυσικά...

Ἔχει συνέχεια
ΙΩΑΝΝΑΡΟΣ ΑΡΙΣ

CHARLES BAUDELAIRE

Ο ΒΡΥΚΟΛΑΚΑΣ

Ἐσὺ ποῦ μπήκες σὰ μιὰ μαχαιριά
Στὴν καρδιά μου θαθεῖα τὴν πονεμένη;
Κ' ἤρθες μὲ τὰ στολίδια τὰ θαρειὰ
Τρελλή, μὲ ὄρμη δαιμόνων ὠπλισμένη,

Τὸ νοῦ μου, ποῦ ἦταν ἔτσι ξεπεσμένος,
τσιφλίκι σου νὰ κάμης καὶ κοιτίδα·
—Ἄτιμη ποῦ μ' ἐσένα εἶμαι δεμένος
Σὰν τὸ ληστή μὲ τὴ θαρειὰ ἀλυσίδα,

Σὰν τὸν παίχτη στὸ πράσινο κιλίμι,
Ὡσὰ μπεκρῆς μὲ τὴ θαθειὰ χιλιάρα,
Κι' ὡσὰ σκουλήκι μέσα στὸ φοφῆμι,
Τὴν αἰωνία μου νᾶχης τὴν κατάρρα!

Κ' εἶπα στὸ γρήγορο σπαθί μου—Χτύπα,
τὴν παλιά νὰ μοῦ δώσης λευτεριά
Καὶ στὸ βουδὸ τὸ δηλητήριον εἶπα
Νὰ μοῦ βοηθήση τὴ δειλὴ καρδιά.

Μ' ἀλοίμονο! φαρμάκι καὶ σπαθί
Γυρνᾶνε καὶ μοῦ λέν μὲ καταφρόνια:
«Δὲν ἀξίζει ἡ ψυχὴ σου νὰ σωθῆ
Ἄπ' τὴ σκλαδιὰ ποῦ κόβη σου τὰ χρόνια,

Ἡλίθιε! δὲν τὸ νοιώθεις κι' ἂν ἀκόμα
Οἱ ἀγῶνες μας ἐλύγαν τὰ δεσμά σου,
Μὲ τὰ φιλιὰ θ' ἀνάσταινες τὸ πτώμα
τοῦ ἀπαίσιου, μοιραίου Βρυκόλακα σου!»

N. ΠΡΟΕΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

III

Τὴν ἄλλη μέρα παρήγγειλε πὼς ἦταν ἄρρωστος καὶ δὲ θὰ πήγαινε στὸ γραφεῖο. Τὴν ἐπομένη ὅμως ἐπῆγε. Ἦτανε ὠχρὸς καὶ τὸ βᾶδιμά του πὸ κουρασμένο ἀπ' ὅ,τι συνήθως.

— Γενήκατε καλά; τοῦ εἶπε ἡ Μαίρη μ' ἐνδιαφέρο.

— Ναί, δὲν ἦταν τίποτε, ἕνας μικρὸς πυρετός.

Τὸ μεσημέρι, ποῦ κατέβαιναν πάλι εἶδε τὸ νέο ποῦ τὴν περίμενε, νὰ φεύγει μαζύ της. Καὶ τίς ἄλλες ἡμέρες τὸ ἴδιο. Παρακολουθοῦσε μὲ μιὰ φοβερὴν ἐγώνια τίς σιλουέτες τῶν δυὸ νέων ὥσπου χάνονταν μέσα στὸ πλῆθος. Ράγιζε ἡ καρδιά του κάθε φορὰ, μὰ τοῦ φαινόταν ἔτσι πὼς πέρνει μιὰν ἀνακούφιση, ὅπως ὅταν τὸ πονεμένο δόντι τὸ κάνομε πὸ πολὺ νὰ πονάει. Ἡ Μαίρη καταλάβαινε τὴν κατασκοπεῖα του κι' ἦταν φανερὸ πὼς δυσαρ-στοῦνταν. Μιὰ μέρα τὸν ἐσταμάτησε στὸ διάδρομο καὶ τοῦ εἶπε:

— Μὴ μὲ παρακολουθεῖτε ἔτσι, κύριε Σπύρο. Μπορεῖ νὰ σᾶς παρεξηγή-σουν.

— Νὰ ποῦνε τί λόγου χάρη; ρώτησε μὲ περηφάνεια. Ὅμως αὐτὴ δὲν τοῦ ἀπάντησε. Τοῦ ἔρριξε μιὰ ματιὰ σὰ νὰ τὸνε λυπόταν κι' ἐμάκρυνε γοργὰ ὡστόσο ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ὁ Σπύρος δὲν τὴνε παρακολούθησε πιά κι' αὐτὸ τοῦ πρόσθεσε μιὰν ἀκόμα στενοχώρια. Ἐτσι τραβούσε μιὰ ζωὴ θλιμένη κι' ἡ μοναξιά του στὸν πόνο του ἦταν ἀτέλειωτη. Στους λιγοστούς φίλους του δὲν ἔλεγε τίποτα καὶ ἀπόφευγε τὴ συντροφιά τους.

Στὴ μητέρα του δὲν ξανάκανε λόγο γιὰ τὴ Μαίρη. Τρώγανε σιωπηλὰ καὶ προσπαθοῦσε νὰ δείχνει ὀψη χαρούμενη νὰ μὴν τὴν στενοχωρεῖ ἄδικα. Μὰ κείνη διάβαζε στὰ μάτια τοῦ γιοῦ της ἐνοιωθε τὴν κρυφὴ του ἀπελπισία κι' ἐσπάραζε μέσα της. Ἄλλὰ κι' αὐτὴ δὲ μιλοῦσε δὲν ἔλεγε τίποτε. Εἶχε δημιουργηθῆ ἀναμεταξύ τους μιὰ ἀπὸ κείνες τίς βαρεῖες, πειστικὲς σχέσεις ποῦ μπαίνουν ἀνάμεσα σ' ἀγαπημένα πρόσωπα ὅταν κοινὸς κίνδυνος τοὺς ἀπειλεῖ, ἢ ἴδιος καημὸς τοὺς κουφοτρῶει, ὅπου οἱ καρδιὲς συγεννοοῦνται καὶ συμπονοῦνται καὶ τὰ στόματα βουλώνουν γιὰ νὰ μὴν τύχει καὶ πικράνει πλιότερο ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ τ' ἀπρόσεχτα λόγια.

Κι' ἔτσι περνοῦσαν οἱ πένθιμες μέρες ὥσπου ἕνα πρωί, ἡ Μαίρη μπήκε στὸ γραφεῖο μὲ μιὰ ζωερὴ λάμψη στὰ μάτια, γελώντας ὄλη. Κρατοῦσε κιόλας στὰ χέρια της μιὰν ἐφημερίδα.

— Καλημέρα σας τοὺς ἐφώναξε. Δέχομαι συγχαρητήρια.

— Τὶ συμβαίνει; ἔκαμε ὁ νέος, ποῦ ὅταν γελούσε ἔδειχνε ἄσκημα, κίτρινα δόντια κι' ἐγέμιζε τὸ πρόσωπό του ἀπὸ μικρὲς ζάρες. Μήπως παντρεύεστε;

— Ναί... ὀρίστε! Τὸ γράφει κι' ἡ ἐφημερίδα... Διαβᾶστε, κύριε Σπύρο.

Ἄπλωσε αὐτὸς τὰ χέρια τρεμάμενα καὶ κινρινίζοντας ὅλος ἐδιάβασε:

« Ἡ δεσποινὶς Μαίρη Ζόγγου καὶ ὁ κ. Ἀντώνιος Μανέας ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου. Εὐχομαι ταχεῖαν τὴν στέψιν. Γ. Ρ. »

Ἔδωσε ὁ Σπῦρος τὸ χέρι καὶ σφίγγοντας τὸ δικό της τῆς εἶπε:

— Τὰ συγχαρητήριά μου, δεσποινίς. Ἄλλὰ τόσο, ξαφνικά... Καὶ βέβαια αὐτὸς ὁ νέος θὰ εἶνε ὁ... ἀδερφός σας.

— Ὁ ἀδερφός μου; ἔκαμε αὐτὴ χωρὶς νὰ καταλαβαίνει. Κι' ὕστερα σὰ νὰ θυμήθηκε: Ἄ ναι καλὰ λέτε. Ὁ ἀδερφός μου...

Καὶ ξέσπασε σ' ἓνα γέλιο δροσερό, γεμᾶτο ζωή.

Ὁ τρίτος ὑπάλληλος, ποὺ δὲν καταλάβαινε τί ἔλεγαν ἔστεκε μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα...

— Δὲν ξαίρετε σεῖς, τοῦ εἶπε ἡ Μαίρη, ἐγὼ κι' ὁ κύριος Σπῦρος ξαίρομε.

— Ναί, ἀλήθεια, ἐψιθύρισε αὐτὸς μηχανικά. Ἐγὼ καὶ ἡ δεσποινὶς Μαίρη ξαίρομε.

Καὶ μ' ἓνα τεράστιον ἀγῶνα ποὺ κατέβαλε προσπάθησε νὰ φανεῖ ἀπαθὴς καὶ νὰ ἐξακολουθήσει ἀτάραχος τὴ δουλειά του.

Ὅμως τὸ μεσημέρι, σὰν τέλειωσαν, τὸ κεφάλι του ἦταν ζαλισμένο φοβερὰ καὶ φαινόταν νὰ εἶχε χάσει τὴ συναίσθησιν τοῦ ἑαυτοῦ του.

Κι' εἶπε στὴ Μαίρη:

— Πρὶν συναντήσετε τὸν... ἀδερφό σας, μπορῶ νὰ σᾶς πῶ δυὸ λόγια;

— Εὐχαρίστως, γιατί ὄχι;

— Τὰ μυστικά κ' ἄρα μ' ἀπογορεύονται μ' ἀρραβωνιασμένες, τοῦ ἔκαμε ὁ ὑπάλληλος μὲ τὰ δόντια καὶ τὶς ζάρες, ξεκρεμώντας τὸ μαστοῦνι του.

— Ἐσεῖς... παρακαλῶ. Νὰ σωπαίνετε. Ἀφῆστε μας ἡσύχους, εἶπε αὐτὸς θυμωμένος.

— Παρ' τὸν, ψιθύρισε, χαμογελώντας εἰρωνικά ὁ ἄλλος κι' ἀφοῦ χαιρέτησε τὴ Μαίρη βγήκε ὄξω.

— Λοιπόν, τί θέλετε νὰ μοῦ πῆτε; τὸν ἐρώτησ' ἐκείνη στέκοντας κοντὰ στὴν πόρτα.

Τὴν ἐκοίταζε αὐτὸς γελαστή, χαρούμενη, εὐτυχισμένη, ἀνυπόμονη νὰ φύγει, νὰ πετάξει, νὰ βρεθεῖ κοντὰ τὸ νέο ποὺ τὴν περιέμενε καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ὁ πόνος του ἦταν ἔνοχος ἦταν κακόβουλος κι' ἡ ψυχὴ του ταπεινώθηκε, γονάτισε προστά της:

Κατόρθωσε νὰ ψιθύρισει μόνο: Μαίρη, δὲν εἴμασ' ἐλεύθεροι νὰ δημιουργοῦμε τὴν εὐτυχία μας.

Κι' ἓνας κόμπος τὸν ἐπνίξε, δάκρυα τοῦ ἤρθαν, ἔνωσε τὶς δυνάμεις του νὰ τοῦ φεύγουν καὶ μὲ τὸ κουτσό του βάδισμα πῆγε νὰ καθίσει στὸ

γραφεῖο του. Αὐτὴ τὸν κοίταξε μ' ἀπορία καὶ σὰ φοβισμένη γλύστρησε ἔξω στὸ διάδρομο κι' ἔφυγε.

Ἐκεῖνος ἔμεινε κάμποσα λεπτὰ καθισμένος, σὰν παράλυτος, στὴν καρέκλα του μὲ μιὰ στυνγὴν ἀπελπισία. Τοῦ φαινόταν σὰν ὅλος ὁ κόσμος νὰ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς ἓνα τόπο παραδεισένιο, σὰ σὰ νὰ εἶχε φύγει κρυφά, χωρὶς θόρυβο γιὰ νὰ μὴ τὸ καταλάβει αὐτὸς κι' ἀκολουθήσει κι' ἔμεινε μόνος σ' αὐτὴ τὴν κόλαση, ξεμοναχιασμένος σὲ μιὰ γωνία τῆς γῆς.

Ὅμως ἡ μητέρα του δὲν εἶναι ὄχι, δυνατὸ νὰ φύγῃ ὡς κι' αὐτὴ. Ἡ μητέρα του περιέμενε πάντα στὸ σπίτι. Κι' ἔνωσε τὴν ἀνάγκη της, τοῦ φάνηκε σὰ μόνη σωτηρία μόνη σανίδα νὰ κρατηθῆ στὸ πέλαο μέσα ποὺ πιγιότανε.

Κατέβηκε γρήγορα καὶ καθὼς ἔνωθε τὶς δυνάμεις του φωνάξτε, φώναξε ἓνα ἀμάξι καὶ χάρθηκε μέσα σὰν ἀναίσθητος. Ὅταν ὕστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα ἔφτανε σπίτι του, ἡ μητέρα του, ὅπως συνήθως, τὸν περιέμενε στὴν τραπέζα μὲ τὸ τραπέζι στρωμένο, ἔτοιμο κι' ἔραβε κάτι.

Τὴν ἀντίκρουσε μὲ θολὸ τὸ βλέμμα καὶ κάθησε στὸν καναπέ χωρὶς νὰ τὴ χαιρετήσῃ.

— Παιδί μου, τί ἔχεις, πὼς εἶσ' ἔτσι; τοῦ φώναξε αὐτὴ, τρέχοντας κοντὰ του. Μὴν εἶσαι ἄρρωστος;

— Ναί, μητέρα ψιθύρισε αὐτὸς, ἄρρωστος εἶμαι· ἔδῶ στὴν καρδιά μου νιώθω κάτι νὰ φεύγει.

— Πᾶμε παιδί μου νὰ πέσεις τοῦ κανε κείνη μ' ἀνησυχία, σφίγγοντας τοὺς τρυφερὰ τὰ χέρια. Ἔλα σήκω... θὰ φωνάξω τὸ γιατρό.

— Δὲ ρίχνει στὸ κρεβάτι ἡ ἀρρώστια μου μητέρα καὶ δὲν τὴν γιατρεύει γιατρός. Ἄκουσε μητέρα... ἡ Μαίρη παντρεύεται.

Ἀκούοντας ἡ γοιὰ τὰ λόγια αὐτὰ ἄφισε τὰ χέρια του καὶ μιὰ στιγμὴ σήκωσε τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ σὰν καὶ νὰ ζητοῦσε ἀπὸ κεῖθε βοήθεια. Καὶ σόπαινε.

Ἐκεῖνος τὴν κοιτοῦσε κατάματα κι' ὅπως τῆς εἶπε τ' ἀπελπισμένα του λόγια αἰστανόταν τόσο ἓνα κουρέλι ἀνθρώπινο τὸν ἑαυτό του! Ἐνωθε πὼς τοῦ χρειαζόταν προστασία, πὼς ἤθελε μιὰ θερμὴ ἀγκαλιὰ νὰ τὸν φυλάξει, ὦ νὰ τὸν φυλάξει... Κι' ἔτσι, ποὺ ἀντίκρουσε τ' ἀνάβλεμμα τῆς μητέρας του στὸν οὐρανὸ κι' ἔτσι, ποὺ αἰστανόθηκε τὴ σωπὴ της—ὦ ἄνοιγε ἡ σιωπὴ της ἓνα κενὸ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ τ' ἀνάβλεμά της στὰ ψηλὰ ἦτανε σὰ μιὰ τεράστια δύναμη ποὺ τότε σήκωνε πάνω. Κι' αἰστανόθηκε τὸν ἑαυτόν του ἔτσι, σὰν ἀνάερο σ' ἓνα κενὸ φοβερὸ κι' ὅλα γύριζαν γύρω του. Καὶ ξάφνου αὐτὸ τοῦ φάνηκε κωμικὸ, ὦ τόσο κωμικὸ, ποὺ ἦτανε νὰ σκάσει κανεὶς ἀπὸ τὰ γέλια... Μὰ εἶπε μέσα του:

— Αὐτὸ εἶναι τρέλλα.

Κι' ἔβαλε ὅλη του τὴ δύναμη γιὰ νὰ προσέξει τὴ μητέρα του.

Κοίταζε τὸ γεροντικὸ πρόσωπό της, πού βαστοῦσε ἴχνη παλιᾶς ὁμορφιάς, τὴ συλλογίστηκε κορίτσι, ὄνειρεύτηκε τὸν πατέρα του νὰ τῆς κάνει κόρτε, νὰ τήνε πιάνει ἀγαπητικὰ νὰν τήνε πέρνει γυναῖκα στὸ τέλος καὶ φθόνεσε τὸν πεθαμένο, πού εἶχε μιὰ τέτοιαν εὐτυχία. Γιόμισαν τὰ μάτια του δάκρυα καὶ τῆς εἶπε:

— Τὸν ἀγαποῦσες, μητέρα, τὸν πατέρα μου;

Ἐκείνη δὲ μιλοῦσε κί' ἡ μορφὴ της ἦταν ὅλη ἓνας καημὸς κί' ἓνα ῥώτημα. Ἀπὸ στιγμή σ' ἄλλη ἔλεγε θὰ βάλει τὶς φωνές. Σηκώθηκε αὐτὸς ὀρθίος καὶ μὲ βραχνή φωνή ἔξακολούθησε.

— Ναι τὸν ἀγαποῦσες... ἐσύ ξαίρεις ν' ἀγαπᾷς... ἐκεῖνος βρῆκε μιὰ γυναῖκα νὰ τὸν ἀγαπήσει... κί' ἐγὼ σκέψου μητέρα ποτὲ δὲ θα μάθω πῶς ἀγαποῦν οἱ γυναῖκες. Ἐλα σὺ νὰ μὲ φιλήσεις μητέρα. Πές μου πῶς φιλοῦν οἱ γυναῖκες ὅταν ἀγαποῦν, πές μου πῶς ἀγκαλιάζουν. Ἐλα νὰ μοὺ μάθεις τὸν ἔρωτα...

Εἶχε ὀλότελα στραμένο τὸ κορμί του σ' αὐτὴ κί' ἀπλωμένα στὸ μέρος της τὰ χέρια του σὰ νὰ τὴν ἀρπάξει ἐνῶ ἐκείνη, βουβὴ κί' ἀνήσυχη τὸν κοίταζε μακροαῖνοντας ὀλοένα.

— Ἐλα, μητέρα, μὴ φεύγεις σ' ἀγαπῶ. Μὲ τὸν ἔρωτά μου θὰ σὲ κάμω εὐτυχισμένη.

Θὰ ξανάβρεις τὰ νιάτα σου, θὰ ξαναβρεῖς τὸν πατέρα μου. Ἐλα νὰ σὲ φιλήσω. Πές μου πῶς τὸν φιλοῦσες πρὶν παντρευτῆτε, ἔλα δεῖξε μου πῶς τὸν ἐχάιδευες στὰ σκοτεινά...

Δὲν ἔχω ἄλλη γυναῖκα στὸν κόσμο ἀπὸ σένα μητέρα. Τήνε πλησίαζε μὲ βῆμα τρεμάμενο.

— Ἐλα κοντά μου· θὰ καθίσουμε στὸν καναπέ θὰ εἶναι σὰ νὰ ὄνειρευόμαστε. Ἐγὼ θὰ γνωρίσω τὸν ἔρωτα κί' ἐσύ θὰ τὸν ξαναθυμηθῆς, Ἐλα ἐλέησέ με ἀγάπη.

Ἀπλώνε τὰ χέρια του γιὰ νὰ τὴν ἀγκαλιάσει, ὅταν αὐτὴ σηκώνοντας τὸ γεροντικὸ της χέρι τοῦ ἔδωκε ἓνα μπάτσο καὶ τοῦ εἶπε:

— Παλιόπαιδο!

— Γιατί μὲ χτυπᾷς; τὴ ρώτησε.

Μὰ εὐθύς, ὥστόσο, συνῆριε.

— Μὲ συχωρᾷς δὲν ξαίρω τί κάνω, τῆς εἶπε.

Ἐνώθη τὸ χτύπημα στὸ μάγουλό του κί' ἄκουε τὰ λόγια του τὰ ἴδια.

Καὶ χτύπημα καὶ λόγια του ἦτανε σὰ νὰ τὸν ἔσπρωχναν, σὰ νὰ τὸν περιμάζευαν ἀπὸ κάπου κί' αἰσθάνονταν τὸν ἑαυτό του νὰ κουλουριάζεται στὴ φυλακὴ τῆς καρδιάς του. Μιὰ μοναξιά τεράστια ἀπλωσε γύρω του κί' ὅπως γυρνώντας καθίσε στὸν καναπέ, ψιθύρισε.

— Ἄ, τί παράξενο ὀλόλο παΐζουν οἱ γυναῖκες στὴ ζωὴ μας! Μιὰ γυναῖ-

κα θὰ μᾶς βρῆ στὴν ὄνυπαρξία μας καὶ θὰ μᾶς φέρει στὴ ζωὴ. Κί' ἄλλη μιὰ, εἴτ' ἐρωμένη εἶτε σύζυγος θὰ μᾶς γίνει ὁ τάφος. Ἄχ, Θεέ μου τί μοιραίους δαίμονες μᾶς ἔστειλες! Σώπασε λίγο καὶ ἄξασνα ἔνωσε τὸ βλέμμα τῆς μητέρας του στηλωμένο πάνω του. Τῆς εἶπε σιγά:

— Ξαίρεις, μητέρα, ἓνα βράδυ κάτω ἀπὸ ἓνα παράθυρο πού ἔσβυσε τὸ φῶς του, εἶπα ἓνα παραμῦθι γιὰ ἓνα ζητιᾶνο πού ζητιάνευε τὴν ἀγάπη κί' οἱ ἄνθρωποι γελοῦσαν μαζύ του καὶ τὸν ἔδιωχναν κί' εἶπα πῶς ὁ ζητιᾶνος αὐτὸς πέθανε ζητιανεύοντας τὴν ἀγάπη...

Ἔτσι μιλοῦσε κείνος κί' αὐτὴ τὸν πλησίαζε μὲ δακρυσμένα μάτια. Ἐβαλε τὸ χέρι στὸν ὤμο του καὶ τοῦ εἶπε.

— Σύχασε τώρα παιδί μου, μὴν ἀπελπίζεσαι... δὲ χάθηκε ὁ κόσμος...

— Ν' ἀπελιπστῶ; ἔκανε μὲ μιὰ φωνή, πού μέσα της σάραζε ἓνα γέλιο... Πῶς μπορῶ ν' ἀπελιπστῶ ἀφοῦ ἔχω σένα...

— Κάθισε κεὶ νὰ συχάσεις...

Σωριάστηκε ὑπάκουος μὲ τὸ κεφάλι χαμηλωμένο στὸν καναπέ καὶ γιὰ λίγο κράτησε μιὰ σιωπὴ.

— Σῦρε φερε νὰ φᾶμε, τῆς ἔκανε σὲ μιὰ στιγμή.

— Πεινᾷς;

— Ναι, ναι, πολὺ... σῦρε φερε τὸ φαί.

Μιλοῦσε γρήγορα καὶ τὴν κοιτοῦσε μ' ἀγωνία σὰ νὰ ἤθελε μὲ τὸ βλέμμα του νὰ τὴ διώξει.

Καὶ σὰν ἐκείνη βγήκε, ὥρμησε στὴν κάμαρά τους. Ἄνοιξε βιαστικὰ τὸ μπαούλο του κί' ἔβγαλε ἓνα πιστόλι. Τὸ κράτησε λίγο χαμογελώντας καὶ τὸ ἔφερε στὸ κεφάλι του.

Ἄλλὰ στάθηκε εὐθύς δισταχτικός.

— Μὰ τί κάνω; Πεινᾶνω; φάναξε. Τί θὰ πεῖ: πεθαίνω;

Μιλοῦσε καὶ τὸ βλέμμα του ἀντίκρουσε ἓνα μπουκάλι μὲ κονιάκ πάνου στὸ κομὸ. Πέταξε τὸ πιστόλι στὸ κρεβάτι καὶ ἀρπάξε μ' ἓνα ἀσυνείδητο γέλιο τὸ μπουκάλι.

Καὶ σὲ λίγο σὰν μπῆκε ἡ μητέρα του τότε βρῆκε νὰ ρουφάει γελώντας τὸ κονιάκ κί' ἀργότερα τῆς ἔτυχε πολλὲς φορὲς νὰ τόνε βρεῖ σὲ παρόμοιες πόζες.

N. Γ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

III

Στὸ ἄρθρο ποὺ δημοσίευσά στην «Δημοκρατία» εἰς ἀπάντησιν τῶν ὄσων σχετικῶς μὲ τοὺς «αἰσθητικούς» εἶχε γράψει στὴν ἴδια ἑφημερίδα ὁ κ. Μηλιάδης, δὲν ἀσχολήθηκα παρὰ μόνον μὲ τὴν φιλολογικὴ κριτικὴ, τὴν ἐμπροσειοιστικὴ καὶ δογματικὴ. Στὸ τέλος ἐντούτοις γενικεύοντας τὸ θέμα μου, ὑπεστήριξα ὅτι καὶ ἡ ἐπιστῆμη καμμιά φορὰ στηρίζεται στὴ φαντασία καὶ τὴ διαίσθησις ὅπως ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἀρχαιολογία αἴφνης, καὶ ὅτι τὸ αἰσθητικὸ καὶ ἡ ποίησις (ὄχι βέβαια οἱ στίχοι) εἶναι ὅλη ἡ ζωὴ. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐπιστήμονας κριτικούς, εἶπα ὅτι εἶναι ἀξία παντὸς σεβασμοῦ ἡ ἐργασία τους, ἀλλ' ὅτι δὲν παρουσιάζει ὠρισμένες ἰδιότητες ποὺ παρουσιάζει, ἢ μὴ δογματικὴ, κριτικὴ.

Στηριζόμενος εἰς αὐτὰ καὶ μόνον ὁ κ. Μηλιάδης ἐπιχειρεῖ νὰ μὲ παρουσιάσει ἀρνητὴ τῆς ἐπιστήμης, ἐστὲν καὶ ὅλα τ' ἄλλα ποὺ λίγο πρὶν λεπτομερῶς ἀνέφερα. Ὅτι ἡ ἐπιστῆμη στηρίζεται συχνά, στὴ φαντασία καὶ τὴ διαίσθησις γιὰ νὰ συμπληρώσει τὰ κενὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειραματισμοῦ, δὲν πιστεύω νὰ μοῦ τὸ ἀρνηθῇ ὁ κ. Μηλιάδης. Τὶ ἄλλο εἶναι οἱ διάφορες ἐπιστημονικὲς ὑποθέσεις, παρὰ μεγαλοφυεῖς ἐπινοήσεις, συλλήψεις στηριζόμενες κατὰ μέγα μέρος στὴν φαντασία καὶ τὴν διαίσθησις, θὰ εἶχα πλῆθος παραδείγματα νὰ τοῦ ἀναφέρω, ἀλλ' ἀντὶ τούτου τὸν παραπέμπω στὴν περίφημη διάλεξιν τοῦ Μπερξτόν, «Ὑλὴ καὶ Πνεῦμα» ὅπου ὁ μέγας φιλόσοφος ἀποδεικνύει τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐμπειρικῆς ἐπιστήμης νὰ ἐξακριβώσῃ φαινόμενα πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν ὁποίων μόνον μιὰ τολμηρὴ ὑπόθεσις μπορεῖ νὰ μᾶς πλησιάσει. Τέτοιες ὑποθέσεις ἐπῆρξαν πολλές φορὲς πρὸ γόνιμες γιὰ τὸν γνωρισμὸν διαφορῶν φαινομένων, ἀπὸ οἷον δὴποτε πειραματισμὸν. Μήπως τόσες ὑποθέσεις τῶν προσωκρατικῶν ποῦ ἐπαλήθευσαν κατόπιν, εἰς τίς ὁποῖες ἐδόθη ἡ ἐπιστημονικὴ κύρωσις, δὲν ἐστηρίζοντο στὴν διαίσθησις, στὴν θερμὴ καὶ ἄμεση, ὀλοκληρωτικὴ καὶ ὄχι νοητικὴ μόνον, ἐπαφὴ τῶν ἀνθρώπων ποὺ τίς συνέλαβαν μὲ παγκόσμιον τὸ ζωικὸ δρᾶμα; Καὶ ἡ περίφημη θεωρία τῆς ἐξελίξεως ποὺ ἐπικαλεῖται ὁ κ. Μηλιάδης καὶ ἡ ὁποία καιρὸ τῶρα ξεθύμανε καὶ ποὺ τόσοι τὴν πολεμοῦνε καὶ τὴν ἀρνοῦνται, (μεταξὺ ἄλλων ὁ Τζιοβάννι Παπίνι στὴν «Δύση τῶν φιλοσόφων») δὲν εἶναι ὡς ἀρχικὴ τοῦλάχιστον σύλληψις τὸ ἴδιον τὸ πάντα ρεῖ τοῦ Ἡρακλείτου; Ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ θεωρίαι (καὶ εἶναι χιλιάδες στὴν ἐπιστῆμη) δὲν εἶναι ὑποθέσεις; Ἄν ἐστηρίζοντο σὲ ἀναλλοίωτους ἐμπειρικούς νόμους δὲ θάλλαζαν κάθε τόσο. Καὶ καλὰ στίς φυσικὰς ἐπιστῆμες.

Ἀλλὰ στίς ἄλλες, τίς λεγόμενες ἠθικὰς, ἐσκέφθη ἄραγε ὁ κ. Μηλιάδης, τὴν ὁλοκλήρως ἢ φαντασία καὶ ἡ διαίσθησις; Θὰ μποροῦσε τάχα νὰ μοῦ ἀπαριθμήσει πόσες θεωρίαι ὑπάρχουν, στὴν κοινωνιολογία, αὐτὸ τὸ ξηρασμένο νιάνταρο, τὸ προχθεσινὸν βυζασταροῦδι (νεοῦ ἑλλήν ποιητὴς, βλαστημᾷ θὰ λέγει ὁ κ. Μηλιάδης, κουνώντας μὲ οἶκτον τὸ κεφάλιν του, ἀλλ' ἴσως καί... ὀργισμένος) γιὰ μόνον τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως τῶν κοινωνιῶν; Ἐγὼ ἐδιάβασα τοῦλάχιστον πέντε ὡς τώρα καὶ ὁ φίλος μου κοινωνιολόγος κ. Γ. Τουρνάκης θὰ μποροῦσε ν' ἀπαριθμήσει στὸν κ. Μηλιάδην, τοῦλάχιστον ἄλλες πέντε. Καὶ ὅμως ὁ κ. Μηλιάδης; Ἐξαρετὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀπὸ τὴν κοινωνιολογίαν κατόπιν τοῦ ἀλουστᾶτου συλλογισμοῦ ὅτι καὶ ἡ τέχνη εἶναι ἓνα κοινωνικὸ φαινόμενον, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ λάβει τὸν κόπον νὰ ἐρευνήσῃ ἂν ὅ,τι βαθύτερον καὶ προσωπικότερον ἐκφράζουν στὰ ἔργα τῶν οἱ καλλιτέχναι εἶναι ἀπολύτως καθὼς ὑποστηρίζουν οἱ αἰσθητικοὶ κοινωνιολόγοι, καθωρισμένον ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς παράγοντας ἢ μήπως εἶναι κατὰ νέον, ἰδιότυπον ποὺ παράγεται ἀφ' ἧς ἀκριβῶς παύσει ὁ καλλιτέχνης νὰ εἶναι ζῶον κοινωνικόν. Δὲν θέτω ἐγὼ τὸ ἐρώτημα, ἀλλ' ὁ Μπέρξον εἰς τὸ «Γέλιο» ὅπου δίνει καὶ τὴν γνωστὴν ἀντικοινωνιολογικὴν ἀπάντησιν ὑποστηρίζοντάς τιν μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Σαίξπηρ. Ἀλλ' ἂς ἀφήσουμε τὴν κοινωνιολογίαν, καὶ ἂς ἐρεθούμε στὴν ἱστορίαν. Δὲν φαντάζομαι βέβαια νὰ πιστεύει ὁ κ. Μηλιάδης ὅτι ὑπάρχουν νόμοι ἱστορικοὶ, χάρις στοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ θετικὴ ἐπιστῆμη ἡ ἱστορία, ἀφοῦ ὅλες οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες, δὲν εἶναι παρὰ «καταγραφαὶ ὁμοειδῶν σταθερῶν φαινομένων, ἐξήγησις τῶν αἰτίων ποῦ τὰ γεννοῦν καὶ συσχετίσις των». Ἀλλ' οὔτε βέβαια θὰ παραδέχεται ὅτι στηρίζεται ἡ ἱστορία στὴν παρατήρησιν καὶ στὸν πειραματισμὸν. Θὰ ἦταν θαυμάσιο ἀληθινὰ ἂν μπορούσαμε νὰ ἰδοῦμε τίς ἐπιδρομὰς τῶν Βαρβάρων ὅπως βλέπουμε τίς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς καὶ νὰ κάνουμε ὅσες φορὲς θέλομε τὸ πείραμα τῆς κοσμοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως τοῦλάχιστον (ἄγνωστον τί μᾶς ἐπιφυλάσσει στὸ μέλλον ἢ ἐπιστῆμη) εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ καὶ τὸ πείραμα καὶ ἡ παρατήρησις! Δὲν μένουν λοιπὸν παρὰ μόνον τὰ μνημεῖα, οἱ «πηγῆς» ποῦ τίς συμπληρώνουν ὄχι μόνον ἡ φαντασία καὶ ἡ διαίσθησις, ἀλλὰ καὶ οἱ πολιτικὲς καὶ φιλοσοφικὲς ἰδέαι, καὶ ἡ ἰδιοσυγκρασία καὶ ἡ καταγωγὴ, καὶ τὰ γούστα καὶ οἱ ὀρέξεις τῶν ἱστορικῶν. Τόσον ἔγινε αἰσθητὸ αὐτὸ ὥστε ὀλοκληρῆ ἱστορικὴ σχολή, ἢ νεωτέρα γαλλικὴ, ὑποστηρίζει ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἢ ἀκριβῆς γνώσις τῆς δὲν θὰ καταστῇ δυνατὴ παρὰ μόνον ὅταν προστεθοῦν στίς πενήντα χιλιάδες ντοκουμέντα ποῦ δημοσιεύθησαν ὡς τώρα, οἱ ἄλλαι πενήντα ποῦ μένει νὰ δημοσιευθοῦν, καὶ ὅτι ὡς τότε ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν ἱστορικῶν πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἔκδοσις μονογραφῶν καὶ ντοκουμέντων. Καὶ

πρόκειται για την γαλλική επανάσταση, προχθεσινὸ γεγονός και ὄχι για τὸν πρὸ πέντε χιλιάδων ἐτῶν π. χ. μινωϊκὸ πολιτισμὸ, τοῦ ὁποῖου ἀναγέννησις και μόνον, λέγουν οἱ ἐπιστήμονες, ἦτο ὁ ἑλληνικὸς, και τὸν ὁποῖον προσπαθοῦν σχεδὸν μὲ ἱστορικὴ μὲν κατὰ τὸ φαινόμενο μέθοδο μὲ ἀφθονη ὁμως πράγματι δόση φαντασίας, νὰ ἐρευνήσουν.

Δὲν μιλῶ για τὶς βοηθητικὰς τῆς ἱστορίας ἐπιστῆμες, τὴν παλαιογραφία, τὴν ἐπιγραφικὴν, τὴν νομισματικὴν, τὴν σηματολογία. Ἐδῶ πὰ κυριολεκτικῶς ὀργιάζει ὄχι ἡ φαντασίωσις αὐτῶν ποῦ ὀνομάζει περιφρονητικὰ ποετὰστρους (ὦ πόσους ἐπιστῆμονας ἔβγαλε και θὰ βγάλει ἡ Ἑλλάς, πόσες φουρνιές, πόσα βαγόνια, ἀπέναντι δέκα εἴκοσι ποιητῶν!) ὁ κ. Μηλιάδης, ἀλλ' ὅ,τι πὸ ἔξαλλο, πὸ ἀχαλίνωτο μπορεῖ νὰ παρουσιάσει και ἡ πὸ νοσηρὴ φαντασία. Καὶ ἀλήθεια μένω ἐκπληκτος ὅταν διαβάσω σ' ἓνα βιβλίον τοῦ Seignobos ὅτι καὶ ἐπιγραφαὶ αἱ συντεταγμένα ἐν γλώσση τυρρηρικῇ και ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ γλώσση τοῦ (Ἰνδοσινικοῦ) Cambodge ἀνεγνώσθησαν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐννοεῖ αὐτάς. Οὐδεὶς ἐννοεῖ αὐτάς; Ἀδύνατον. Οἱ ἐπιστῆμονες ὅλα τὰ ἐννοοῦν. Ἀλλὰ ὅτ' ἄρθρον μου ποῦ ἐδημοσιεύθη στὴ Δημοκρατία δὲν ἔγραφα μόνον ὅτι οἱ ἐπιστῆμονες χρησιμοποιοῦν συχνὰ τὴν φαντασία και τὴν διαίσθησίν μας και τὸ τερατῶδες αὐτό, τὸ καταπληκτικόν, ὅτι τὸ αἶσθημα, ἡ ποίησις εἶναι ὅλη ἡ ζωὴ. Χαίρομαι ποῦ ἡ φράσις μου αὐτὴ ἔδωκε ἀφορμὴν στὸν κ. Μηλιάδην νὰ εὐφυολογήσῃ, γιατί πολὺ λίγα πράγματα στὸν κόσμον μ' ἀρέσουν ὅσο τὸ πνεῦμα, και εἶναι πολὺ φίνο τὸ πνεῦμα τοῦ κ. Μηλιάδην, λυποῦμαι ὁμως συγχρόνως διότι ἔκανα τὸν ἀγαπητό μου φίλον, προφανῶς παρασυρμένο ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικόν του φειτικισμόν (λίγο ἀκόμη και νὰ φωνάζει ὅπως ὁ κ. Παλαμᾶς στὸν «Δωδεκάλογο»: ἐπιστῆμη μόνη ὑπάρχει!) νὰ κακομεταχειρισθῇ τὴν ποίησιν και τοὺς ποιητάς, νὰ τοὺς ὀνομάσει «ὕδαρεῖς», νὰ θέλει νὰ τοὺς περάσει, τοὺς κακόμοιρους!, ἀπὸ μεσαιωνικὰ πουργατόρια ποῦ στοὺς σκοτεινοὺς του κύκλους μόνον ἴσως ἂν ἔχουν ὀδηγοὺς τὸν κ. Σκίπη ποῦ ἐγνώρισε τὸν Δάντη, και τὸν κ. Σπαταλά, ποῦ και αὐτὸς τὸν γνωρίζει... ἀπ' ἔξω, δὲ θὰ χαθοῦν, νὰ γράφει τέλος ὅτι και ἓνας μεγάλος (!) μετρικὸς μπορεῖ νὰ γίνῃ δημιουργός.

Πόσες κακίαις και πόσες ὑπερβολὰς ἀπὸ μιὰ φράσιν! Για νὰ τῆς δώσει τόση σημασία ὁ κ. Μηλιάδης, ποῦ εἶναι καλὸς ἐκτιμητής, θὰ πεῖ ὅτι ἢ δὲν λέγει τίποτε ἡ ἁμαρτωλὴ μου φράσιν, ὅτι εἶναι μιὰ τρομερὴ ἀνοησία ποῦ ἐξώργισε τὸν φύσει εὐερέθιστον φίλον μου, ἢ ὅτι κατὰ λέγει, κατὰ ὄχι πολὺ εὐχάριστον για ἓναν ἐπιστῆμονα (και εἶναι ἐπιστῆμων ὁ κ. Μηλιάδης ἂ ὅλα κι ὅλα). Ὁ κ. Μηλιάδης δὲν εἶναι, σὰν και μένα, ἀντιρασιοναλιστής, μπερξονιστής. Ἄν εἶταν θὰ συμφωνοῦσε μιὰ χαρὰ μαζί μου ὅτι το μυαλὸ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα πολὺ μικρό, καθὼς ἔγραψε κάποτε ὁ Μπαρρές, πράγμα

στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὅτι δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ὄργανον για νὰ μαζεύουμε και ταξινομοῦμε τὶς γνώσεις μας. Ὅ,τι βαθύτερον και οὐσιαστικότερον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι τὸν κάνει νὰ ἐπικοινωνεῖ «ἄμεσα» φλογερὰ και ἀδιάσπαστα» μιὰ τὴν θεία οὐσία τοῦ σύμπαντος και μὲ τοὺς ὁμοίους του, τὸ ὀφείλει ὄχι σὺς νοητικὰς, ἀλλες σ' ὅλες τὶς ἄλλες του ἐνέργειαι. Καὶ ὄχι μόνον στὴν ζωὴ, ἀλλὰ στὴν τέχνη, σ' αὐτὴν ἰδίως. Ἡ αἰσθητικὴ συγκίνησις ἀρχίζει ὅταν παύει νὰ ἐπιδορᾷ ἡ νόησις, και ἀπλώνεται μέσα μας κυρίαρχον τὸ αἶσθημα, αἶσθημα ποῦ εἶτε ὁ λόγος εἶτε ὁ ἦχος, εἶτε τὸ χρῶμα τὸ προκαλοῦν, ἀβίαστα ἀναβροᾷ ἀπὸ τὴν μουσικὴν ψυχὴν μας, και παύει ν' ἀντικρῦσει γυμνὴ σὲ μιὰ «μυστικὴν ἐρωτικὴν φαιδρότητα» τὴν ψυχὴν τοῦ καλλιτεχνήματος. Τὴν μὴ νοητικὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, τόσο στὴ ζωὴ ὅσο και στὴν τέχνη, τὴν ὀνομάζω. Ἐγὼ ποίησιν. Εἶναι ἡ αἰώνια ἐκείνη ποίησις ποῦ καθὼς τόσο ὀραία λέγει ὁ κ. Μηλιάδης, τὴν ἀναδίνει ἡ ἀληθινὴ ὑπαρξις τῶν πραγμάτων. Εἶναι ἡ οὐσία των, τὸ βάθος των, ὅπου μόνον τὸ αἶσθημα ἀσφαλτα μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει.

Και τώρα μετὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν, προχωρῶ σὲ συμπεράσματα ποῦ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν σαββατογεννημένην φράσιν μου ὁ κ. Μηλιάδης. ἀρκετὰ ὀφείλει νὰ τ' ὀμολογήσει, αὐθαίρετα. Σχεδὸν μὲ παρουσιάζει ὡς ἀρνητὴν τῆς ἐπιστῆμης ὁ κ. Μηλιάδης. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ. Θὰ εἶταν ἀστεῖον ν' ἀρνηθῶ τὴν σημασίαν της ποῦ ὀλοένα αὐξάνει και τὸν κολοσσιαῖον ὀρόλον ποῦ παίζει σὺς νεώτερες κοινωνίας. Ἀλλ' ἔχω τὶς ἐπιφυλάξεις μου. Πιστεύω ὅτι και ἡ ἐπιστῆμη σὰν ὅλα τὰ καλὰ δὲν εἶναι ἀμιγῆς κακοῦ. Καὶ ὡς ἐκεῖ μὲν ποῦ εἶναι μοιραῖον και ἀναπόφευκτον τὸ κακόν, ὅπως μοιραία εἶναι και ἡ ἐπιστῆμη ἀφοῦ πηγάζῃ ἀπὸ τὴν ἀκατανίκητην ἐπιθυμίαν τῆς ἐνώσεως και τῆς δίψαν τῆς εὐτυχίας (ἂν και μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς αὐτὴν) τὸ παραδέχομαι, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖ και πέρα ἀπὸ τὸ σημεῖον δηλαδὴ ποῦ αἰσθάνομαι ὅτι παύει νὰ εἶναι μοιραῖον τὸ κακόν τῆς ἐπιστῆμης, και δημιουργεῖται ἀπὸ τεχνητοὺς παράγοντας ποῦ μποροῦν νὰ καταπολεμηθοῦν ἀρνοῦμαι τὴν ἐπιστῆμη. **Δὲν μπορῶ ἀφῆνης νὰ μὴν ἐναντιωθῶ στὴν τάσιν ποῦ ἔχει τώρα τελευταῖα ἡ ἐπιστῆμη νὰ ὑποδουλώσει τὴν τέχνην.** Τὸ κάνει ὕπουλον σήμερα και κρυφὰ, ἀλλὰ σίγουρον αὔριον θὰ τὸ κάνει φανερό. Ὁ κ. Μουστοξύδης, τύπος ἐπιστῆμονος μὲ τέτοιαις τάσεσι, μοῦ ἔλεγε κάποτε στὸν βασιλικὸν κῆπον :

«Ναί, κ. Παράσχο, δὲ θὰ μπορεῖ σὲ μέλλον νὰ λέγει ὅ,τι τοῦ κατέβει για τὴν τέχνην ὁ Μπωντλαίρ.» Ἡ φράσιν αὐτὴ μοῦ ἔκανε κατάπληξιν. Δὲ θὰ λέγει, σκέφθηκα, ὁ Μπωντλαίρ ὅ,τι θέλει μιὰ τὴν τέχνην ποῦ ἔφαγε τὴν ζωὴν του ἀπάνω στὴν τέχνην, και θὰ λέγει ὅ,τι θέλει τὸ πρῶτον τυχόν καθηγητῶριον τῆς ἐπιστημονικῆς αἰσθητικῆς, **τὸ ξερόν και νερουλιασμένο, τὸ μῆχα-**

νικό και ετεροκίνητο, ή κινουμένη βιβλιοθήκη και μέθοδος, αἱ «πηγαί» ἐπειδὴ ἀπέσπασε ἀπὸ ἄλλες μούμιες ἓνα χαρτί καὶ ξέρει ν' ἀραδιάζει χωρὶς ὀρθογραφικὰ καὶ συντακτικὰ λάθη, κουτσά—στραβά, τρεῖς φράσεις;

Καὶ θὰ ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ κολοκύθας ὁ Μπρουνετιέρ, πού ἐνοιώθη ἀπὸ τέχνη ὅσο ἐγὼ ἀπὸ κινέζικα (αὐτὸ μορῶ νὰ τὸ ἀποδείξω σὲ ὅποιον θέλει) καὶ ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ τερατώδες αὐτὸ «οἱ δαρβινικὲς ἰδέες κατ' ἀνάγκην εἶναι σφαλερές, ἀφοῦ εἶνε ἐπικίνδυνες», πρᾶγμα πού δὲν τὸν ἐμπόδισε ἐννοεῖται λίγα χρόνια ἀργότερα, νὰ στηρίξει τὴν φιλολογικὴ κριτικὴ ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἐξελίξεως, ὅπως ὁ Ταινί λίγα χρόνια πρὶν τὴν εἶχε στηρίξει στὶς ζωολογικὰς καὶ ἀνθρωπολογικὰς θεωρίας τοῦ Guvier καὶ τοῦ Σαιντ—'Πλαίρ, θὰ ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ Μπρουνετιέρ ὄχι μόνον ν' ἀπαρνεῖται, ἀλλὰ καὶ καπηλικώτατα νὰ βρίζει, ἕναν ἀπ' τοὺς πέντε - ἕξη μεγαλειτέρους ποιητὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, τὸν ποιητὴ, δημιουργὸ καθὼς ὑπεροπτικὰ λέμε ἐμεῖς οἱ ὄχι ἐπιστήμονες κ. Μηλιάδης, τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ»; Στὸ ζήτημα αὐτὸ ἀρνοῦμαι τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἀρνοῦμαι ριζικὰ. Γιατί ὄχι μόνον ἐπιστήμη καὶ τέχνη καθὼς πολὺ σωστὰ λέτε καὶ σεῖς εἶναι δυὸ κεφαλαιώδεις τρόπος ἀντικρύσματος τῆς ζωῆς ὁμότιμοι γιὰ σᾶς καὶ ἐξίσου **κοινωνιολογικῶς** σημαντικοὶ) καὶ δὲν μπορεῖ ὁ ἕνας νὰ ὑποδουλώσει τὸν ἄλλον, ἀλλὰ καὶ γιατί οἱ **τρόποι αὐτοὶ διαφέρουν βαθύτατα μεταξὺ των**. Ἀλλέως γνωρίζουμε μὲ τὴν ἐπιστήμη τὸν κόσμον, τόσο τὸν ψυχικὸ ὅσο καὶ τὸν ἔξωτερικὸ καὶ ἄλλέως μὲ τὴν τέχνη.

Ὁ διανοητικὸς γνωρισμὸς εἶναι **στατικός, ψυχρὸς, καὶ τεμαχισμένος, ἐνῶ ὁ καλλιτεχνικὸς, ἄμεσος, θερμὸς, ὁλοκληρωτικὸς, παλλόμενος, καὶ ἀκτινοβόλος**. Ἐνας ἐπιστήμων θὰ πεῖ γιὰ ἓνα ριπίδι ὅτι ἔχει τάδε μῆκος καὶ πλάτος, χροῶμα τάδε, ὅτι εἶναι φκισμένο ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ κόκκαλον. Θὰ τὸ ἀναλύσει δηλαδή, θὰ κατονομάσει ἓνα πρὸς ἓνα τὰ μέρη πού τὸ ἀποτελοῦνε θὰ περιορισθεῖ στὴν **ἐπιφάνεια** μόνον. Ἐνῶ ὁ Μαλλαρμέ, χωρὶς ν' ἀποδώσει καθόλου πιστὰ τὴν ἔξωτερικὴ ὑπόστασιν τοῦ ριπιδίου, τὴν ἀντικειμενικὴν του, θὰ μᾶς προσφέρει μὲ τοὺς στίχους του, *μίαν ἔμψυχον, ὁλοζώντανον εἰκόνα, ἓνα μέσον γνωρισμοῦ πού θὰ μᾶς δίνει ἄμεση τὴν αἴσθησιν τοῦ χαριτωμένου αὐτοῦ γυναικείου στολιδίου, τοῦ ὄραίου ἀντικειμένου. Τὸ ἴδιον καὶ περισσότερον γίνεται μὲ τὴν γνώσιν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου. Νὰ γιατί δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ἔχει δίκαιον ὁ Μηλιάδης ὅταν λέγει ὅτι γιὰ τὴν **αἴσθησιν** τῆς ζωῆς, γιὰ τὴ σύλληψιν τοῦ νοήματός της, τέχνη καὶ ἐπιστήμη εἶναι ἰσότητες.—

Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ τρωτὰ τῆς ἐπιστήμης. Δὲν θὰ ἐπιμείνω σ' αὐτὰ. Θὰ τ' ἀναφέρω ἀπλῶς. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς ἐστέρησε ἀπὸ κάθε μεταφυσικὴ παρηγορία.

Μὲ τὸν ντετερμινισμό ἐπνίξε μέσα μας τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας. Μᾶς

ἔκανε ἀνήσυχον καὶ διαρκῶς ἀνικανοποίητον. Ὑλιστὰς, αἰζῶα ρασιοναλιστικὰ εἰδικευμένα, καὶ βιομηχανικὰ». Χάρις στὴν ἀστρονομία μάθαμε τὴ θέσιν κατέχουμε στὸ σύμπαν, καὶ εἶδαμε ὅτι, δὲν εἶναι πολὺ διάφορη ἀπ' τῶν μυρμηγκιῶν. Καὶ πόσα καὶ πόσα ἄλλα κακὰ δὲν μᾶς προξένησε ἡ ἐπιστήμη. Σκότωσε τὴν ἀτομικότητα, μᾶς ἔκανε ἀντρείκελα, μᾶς κινεζοποίησε καὶ μᾶς πεζοποίησε, ἔξαφάνισε τὰ δυνατὰ πάθη καὶ τοὺς δυνατοὺς χαρακτήρας, μᾶς ἀποξένωσε καὶ μᾶς ἀποξενώνει ὅλο καὶ περισσότερον ἀπ' τὸν ἑαυτὸν μας ὑποκαθιστώντας τὴν κοινωνικὴ ζωὴ στὴν προσωπικὴ μας, ἐνέκρωσε τὸν μῦθον διὰ παντός, μᾶς μετέβαλε ἀπὸ ἀπολωνίους καὶ διονυσιακοὺς σὲ σοκρατικούς ἀνθρώπους, ἐγινε τέλος πρόξενος ὄλων τῶν κακῶν πού τόσο καλὰ δεῖδαν καὶ ἐναντίον τῶν ὁποίων μᾶς καλοῦν ν' ἀντιδράσουμε ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ὁ Πασκάλ, ὁ Στένταλ, ὁ Νίτσε, ὁ Δοστογιέφσκι, καὶ ἀπὸ τόσο συγχρόνους, ὁ Ρατενάου, ὁ Οὐνομοῦνο, ὁ Ρομαίν Ρολλάν, ὁ Ταγγὸρ καὶ ὁ Γκαντί, ὁ Σεσιῶφ καὶ ὁ Μαρασκόφσκι.

Ὁ κ. Μηλιάδης θέλει καλὰ καὶ σώνει νὰ μὲ παρουσιάσει γιὰ ἐστὲν, ἐστὲν πού δὲν ἐνδιαφέρεται παρὰ μόνον γιὰ τὴν τέχνην, καὶ μάλιστα ὄχι ὁλόκληρον, ἀλλὰ μόνον μέρος αὐτῆς, τὸ στυλ. Γιὰ μένα ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ τέχνη—Ὁμορφιά, καὶ ὄχι ἡ ζωὴ—ἀλήθεια, ἡ ὑγεία ἢ ἡθικὴ ὅπως γιὰ τὸν κ. Μηλιάδην. Φαντάζεται ὅτι δὲν θεωρῶ ἐξίσου σημαντικοὺς στὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς μὲ τοὺς καλλιτέχνους, τοὺς ἥρωας τῆς ἐπιστήμης καὶ τοὺς ἥρωας τῆς δράσεως, τὸν Μάρξ καὶ τὸν Φρόϊντ τοῦ ὁποῖου «ἡ περιλαμπρὴ ἰδέα τῆς Cibigo ἐμπνέει καὶ συναρπάζει ὅσο δὲν τὸ κατορθώνουν μυριάδες ποιημάτων»; Τὸν Ἀλέξαντρον, τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν Λενίν.

Ὁ ἀγαπητὸς μου φίλος μὲ παρεξηγεῖ σὲ ἀφάνταστο βαθμὸν. Δὲν εἶμαι ἐστὲν, οὔτε ἡ ζωὴ μοῦ παρουσιάζεται μόνον ὑπὸ μορφὴν τεχνοτροπιῶν. Δὲν ὑπῆρξα ποτὲ ἐσιέτ, πολὺ δὲ περισσότερον σήμερον ὅπου πιὸ ἐπίμονα ἀπ' τὰ καλλιτεχνικὰ μὲ ἀτασχολοῦν τὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Αὐτὸ ἐννοεῖται δὲν μὲ ἐμποδίζει, νὰ πιστεύω ὅτι ἂν ὑπάρχει κάποια χεροπιαστὴ ἀλήθεια στὸν κόσμον, ἡ ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι ἡ ὁμορφιά. Στὶς ἄλλες ἀλήθειες δὲν πιστεύω παρὰ σχετικώτατα, πολὺ δὲ περισσότερον στὴν ἀλήθεια μὲ κεφαλαῖον, τὴν μιὰ τοῦ κ. Μηλιάδην. Τὸν μακαρίζω τὸν κ. Μηλιάδην. Βοῆκε σκαμνὶ καὶ κάθησε, σπῆτι καὶ στεγάστηκε. Ἐγὼ πάντα θ' ἀλητεύω. Πιστεύω στὸν πόνον καὶ στὸν θάνατον, στὴ δύναμιν καὶ στὴ βίαν καὶ λιγώτερον στὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Ἄδικο ἔχει νὰ φαντάζεται ὅτι θεωρεῖ τοὺς δογματικοὺς κριτικοὺς καλοὺς μόνον γιὰ τὴν κατάταξιν τοῦ ὑλικοῦ. Γιὰ τέτοια δουλειὰ θεωρῶ κατὰλληλους μόνον τοὺς ἐπιστήμονας τῆς ντουζίνης, καὶ προκειμένου γιὰ τοὺς φιλολογικοὺς κριτικούς, τοὺς γραμματολόγους. Ξαναλέγω πὼς μιὰ φράσιν τοῦ Σουαρές ἀξίζει ὅσο ὁλόκληρες σελίδες τοῦ Ζιρὸ καὶ τοῦ Λανσόν. Ἄς

διαβάσει ὅ,τι ἔγραψαν καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ γιὰ τὸν Πασκάλ καὶ θὰ μὲ δικαιώσει. Βέβαια ποῦ μ' ἀρέσει ὁ φραστικὸς γλυκασμὸς. Διάβολε, καλλιτέχνης εἶμαι. Μήπως θέλετε νὰ μὴν ἐνδιαφερθῶ γιὰ τὸ κάλλος τοῦ λόγου; Δόξα τῷ θεῷ ὅμως ἂν καὶ ὄχι γεννημένος στὴν Ἑλλάδα, στὸ ζήτημα αὐτὸ τοῦλάχιστον αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι Ἕλληνας. Τὸν ἐθνικὸ αὐτὸ τίτλο, ποῦ ἴσως νὰ εἶναι καὶ ὁ πῶς πολῦτιμος, δὲ θὰ μοῦ τὸν ἀφαιρέσει κανεὶς. Τὸ ὕφος ὅμως καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι μόνον ἐπιφανειακὴ ὁμορφιά, ποῦ ποτὲ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ, πρᾶγμα ποῦ ἔτρεπε νὰ τὸ γνωρίζει ὁ κ. Μηλιάδης, γιὰτὶ πᾶν διακόσια τῶρα χρόνια, ποῦ ἕνας ἐπιστήμων, ὁ Buffon εἶπε, ὅτι le style c'est l' honneur d'un ouvrage, γιὰ μὲνα τοῦλάχιστον, ἀδιάσειστος, τὸ ὕφος ὅμως δὲν τὸ χαίρομαι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ἄσχετα μὲ τὰ πράγματα στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται. "Ὁχι μ' ὄλον ποῦ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξει ὕφος ἀνεξάρτητον ἀπ' τὴν οὐσία ποῦ ντύνει, θὰ τὸ χαίρομαι καὶ τὸ ὕφος αὐτό.

Εἶναι μιὰ γοητεία νὰ βλέπεις ἐπίθετα καὶ οὐσιαστικὰ ταιριασμένα μὲ ἀσύγκριτη τέχνη, χάρι καὶ ἐλαφράδα στὴν ὑφή τοῦ λόγου, παιχνιδίσμα δροσιά, λυγερὰδα, ἀέρα. Μὰ τόσο λοιπὸν ἀσήμαντα εἶναι ὅλα αὐτὰ καὶ τόσο καθημερινὰ, καὶ δὲν ἀξίζει τίποτε τὸ ἐφήμερο φῶς τους, τὸ μαγικὸ τους ἀχτιδοβόλημα μὲς στὸ ἀπέραντο σκοτάδι ποῦ μᾶς ζώνει; Ἄλλ' οἱ κριτικοὶ ποῦ μοῦ ἀρέσουν δὲν ἔχουν μόνον τὸ ὕφος αὐτό, δὲν εἶναι μόνον ὁλόκληροι στὸ ὕφος τους μὲσα, σὲ τρόπο ποῦ ν' ἀναδίδει, καθὼς λέγει ὁ Ρωμαῖν Φολλὰν γιὰ τὸν Τολστόϊ, τὴν ὁσμὴ τῆς ζωῆς των, ἢ νὰ βλέπει κανεὶς, καθὼς ζητεῖ ὁ Μπέρξον, νὰ κινουῦνται στὴ φράση των καὶ οἱ πῶς φευγαλέοι ρυθμῶς τῆς ὑπάρξεώς των. Μ' ἀρέσουν γιὰ τὴν οὐσία τῆς κριτικῆς των ὅσο καὶ γιὰ τὸ ὕφος των. Ἄν ἦσαν ἐντελῶς ἀκαλαίσθητοι, θὰ τοὺς διάβαζα, ἀλλὰ τ'ὄμολογῶ, μὲ δυσφορία. Γι' αὐτὸ μὲ γοητεύει ὁ Ταῖν καὶ πάντα θὰ μὲ γοητεύει. Τὰ ἔχει καὶ τὰ δυό. Τὶ νὰ τὸν κάνω ὅμως τὸν Μπούκαρε ποῦ μεταχειρίσθηκε ὁ ἄνθρωπος μὲ ἄκραν ἐδυσνειδησία τὴν ἀνάλυση καὶ τὴν ἐπαγωγή, ἐπροχώρησε ψάχνοντας καὶ συγκρίνοντας, καθὼς θέλει ὁ κ. Μηλιάδης, ὑποβάλλοντας κάθε στιγμὴ ἴσως, σὲ βάσανο, σὲ ἀπόδειξη, σὲ ἐπαλήθευση, τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του γιὰ τὴν Ἀναγέννηση τὴν Ἰταλική, στὸ τέλος ὅμως ἔβγαλε ἕνα βιβλίον βαρὺ σὰν μακεδονικὸ βωϊδάμαξο. Μὲ κόπο καὶ μόχθο τὸ διαβάσεις, δὲ βλέπεις πότε νὰ φθάσεις στὸ τέλος, καὶ ὅταν φθάσεις τὸ περᾶς μὲ ἕνα ἀπὸ τὰ τρισβαθὰ σου ἀνεβασμένο ἀσαφῶς!

Ποῦ νὰ τὸ ξαναπιάσεις στὰ χέρια σου! Τὸ πολὺ πολὺ νὰ σοῦ χρησιμεύσει γιὰ καμμιά πληροφορία. Ἀκριβῶς σὰν τὰ λεξικά. Τὸν Πέιτερ ὅμως; τὸν διαβάσεις, τὸν ξαναδιαβάσεις καὶ δὲν χορταίνεις. Τὶ φινέτσα, τὶ γούστο, καὶ τὶ τέχνη στὸν χειρισμὸ τοῦ ὕλικου του. Οὔτε βιβλιογραφία, οὔτε παρατομπές. Καὶ ἀντὶς γιὰ ἐννηακόσες, τρακόσες, μόλις σελιδούλες. Καὶ

ὅμως μέσα των λαχταρᾶ ὅλη ἡ ψυχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὀλάκερος κόσμος, Ὀλάκερη ἐποχὴ! Καὶ ὁ Πέιτερ βέβαια ἔψαξε καὶ μελέτησε, παρετήρησε καὶ ἐσύγκρινε σὰν ἐπιστήμων, ἐσύνθεσε ὅμως σὰν καλλιτέχνης. Καὶ αὐτοῦ εἶναι τὸ πᾶν, στή σύνθεση. Ὁ ἐπιστήμονας ἀναλύει τὸ συχνότερο, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης μόνον συνθέτει. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ δυσκολώτερο τὸ ἔργο του καὶ πῶς πολῦτιμο. Γίνεσαι καλὸς ἐπιστήμων ἅμα τὸ θέλεις. Ὁ Μόμμσεν καθόταν ἔξι ὁλόκληρους μῆνας στὸ σπίτι του. Μποροῦσε νὰ μὴ γίνεαι καλὸς ἱστορικός; Ὁ ποιητὴς ὅμως; Ἄιντε νὰ γίνεις ποιητὴς μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ τὸ θέλησες. Σύνθεσις λοιπὸν, γούστο, αἰσθημα, πάθος καλλιτεχνικό, νὰ τὶ κυρίως ζητῶ ἐγὼ ἀπ' τὸν κριτικὸ. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ νοιώσει ἕναν καλλιτέχνη ἕνας ἐπιστήμων ἅμα δὲν εἶναι καὶ ὁ ἴδιος καλλιτέχνης; Ὅλοι οἱ μεγάλοι κριτικοὶ ἦσαν καὶ ποιηταί, φίλε μου κ. Μηλιάδη, πρὸ παντὸς ἐπιμένω, ποιηταί. Μὰ ὁ κ. Βορέας τοῦ Πανεπιστημίου σας θὰ αἰσθανθεῖ καλλίτερα τὸν Δοστογιέφσκι ἢ ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς! Πρὸς θεοῦ, θ' ἀρχίσουμε νὰ συζητοῦμε καὶ γι' αὐτὰ ἀκόμη στὴν Ἑλλάδα;

Δὲν καταλαβαίνω τί ὀνομάζει φαντασίωση ὁ κ. Μηλιάδης καὶ σὲ ποιὸν ἀκριβῶς τὸ βρῖσκει. Βέβαια φαντασία δὲν εἶναι πορ' ὅ,τι ὁ ἴδιος πολὺ καλὰ καθορίζει, μόνον ποῦ καὶ αὐτὴν, ὅποια καὶ ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι καὶ ὅσα εἶδη καὶ βαθμοὺς καὶ ἂν παρουσιάζει, πάντα οἱ καλλιτέχναι θὰ τὴν ἔχουν σὲ πολὺν πλείονοι δόση ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες. Οὔτε τὴ φαντασία τοῦ Σαίξπηρ οὔτε τοῦ Πόε τὴν καταπληκτικὴν θὰ παρουσιάσει εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα κινένας ἐπιστήμων. Καὶ ἂν ὅλα τ' ἄλλα γίνουιν, μόνον τὸ θαῦμα τοῦτο δὲν θὰ γίναι ποτέ. Ὅσο γιὰ τὴν ἔκταση καὶ γιὰ ὅ,τι τ' ἄλλα ποῦ ζητεῖ ὁ κ. Μηλιάδης ἀπὸ τὸν μεγαλόκοσμο του, ἂς βεβαιωθεῖ ὅτι τὰ ζητᾶμε καὶ μεῖς. Ἡ στιγμὴ δὲ μᾶς φτάνει ὅσο βαθεῖα καὶ ἂν εἶναι.

Θέλουμε καὶ μεῖς νὰ συλλάβουμε τὴν ἀπέραντη πολυποικίλη ζωὴ. Ἄλλ' ὅπως τὴν συνέλαβε ὁ Αἰσχύλος καὶ ὄχι ὁ Ντρούζων, μουσικὰ καὶ ὄχι ρασιοναλιστικὰ.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Λαγάκος : ΣΤΟ ΜΑΓΚΑΛΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ. (Πρωτότυπη και Μοντερνιστική διηγηματογραφία) 1924.

Ο νέος διηγηματογράφος κ. Λαγάκος, βγάζοντας το πρώτο τεύχος της πρωτότυπης και μοντερνιστικής διηγηματογραφίας του είχε το άξ. έπαινο θάρρος να εκθέσει, σέ έκτενή προλεγόμενα, τόν τρόπο πού γράφει τήν αισθητική του και μερικέσ σκέψεις του γενικότερες γιά τή γλώσσα, γιά τήν τέχνη, γιά τήν Ποίηση, γιά τούς Νέους και γιά τή διηγηματογραφία, γιά τόν θέατρο, γιά τούς παλιούς, γιά τούς Νέους και γιά πολλά ακόμα σοβαρά και ένδιαφέροντα θέματα. Και στά έμβριθή αυτά προλεγόμενα κυριαρχεί ένα τόσο γαλήνιο κι' άφελές συναίσθημα άπόλυτης τυτοϊκανοποίησης, ώστε πριν ακόμα διαβάσουμε τόν έργο τ' υ προλογίζοντες, ό νοūs μās άθελα πηγαί ει στά λόγια τού Λεονάρδου ντά Βίντσι : «Η άμφιβολία δέ λείπει ποτέ άπ' τόν άληθινό καλλιτέχνη. Πόσο δυστυχημένοι είν' εκείνοι πού θεωρούν ευχαριστημένοι τόν έργο τους και ψιθυρίζουν μέ κατάνυξη : Θεέ μου, έσο εύλογητός πού μέ άξίωσες νά δημιουργήσω παρόμοιο έργο ! »

Κι' ό κ. Λαγάκος μās εισάγει μέσ' στόν παράδεισο τών διηγημάτων του μ' ένα τόσο ευχαριστημένο και φυσικό χαμόγελο, πού όσο κι' άν είμαστε καλόβολοι δέν είνε δυνατό νά μη φθονήσουμε τήν άπλοϊκήν αυτή μακαριότητα κι' αυτοϊκανοποίηση πού ακόμα δέν έμπηκε μέσα στά θ' λά νερά τής άμφιβολίας, πού θά οδηγήσει άργότερα στην αυτοσπίγνωση. Κι' έφ' όσον ό συγγραφέυς μās γίνεται τόσο συμ αθητικός μέ τήν παρθενικήν αυτή πεποιθήση στόν έαυτό του, θεωρούμε πει τόν νά κρίνουμε τήν ουσία τού έργου του, γιατί υπάσχει φόβος, ή συμπάθεια μās αυτή, τήν όποία έξησφάλισε μέ τά προλεγόμενά του έν τών προτέρων μās παρασύρει σέ πολύ εύνοϊκές υπέρ αυτού έκφράσεις και νά μās κάνει νά ά τοκρύψουμε τά μικρά έλλατώματα, πού ίσως θά παρουσιάξει τόν έργο πράγμα πολύ φυσικό άλλωστε γιά τόν έργο ένός πρωτοφανέωτου νέου. Θά συνιστούσαμε μόνο στούς νέους νά μη μιμηθούν τόν παράδειγμα τού κ. Λαγάκου στίς πρώτες τους εκδόσεις, γιατί, άν κα' ακτήσουν κι' αυτή τή συμπάθει μās προκ'ιταβολικῶς μέ παρόμοιους προλόγους θά καταστήσουν και τά δικιά τους έργα άνω ερα κριτικής.

Όστόσο, έπειδή έχουμε υποχρέωση νά διατυπώσουμε τή γνώμη μās γιά τήν έργασίαν αυτή, σημειώνουμε άπλῶς ότι τά διηγήματα τού κ. Λαγάκου παρ' όλα τά πολλά έλλ' ατώματά τους δέν είνε άσχημα· τά άσχημα πράγματα είνε τόσο σπάνια στόν κόσμo, όσο περίπου και τά άγαθά· τά μέτρια είν' εκείνα πού κυριαρχούν παντού και λυμναιόνται τά γούστα μās.

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Η μυστική φωνή. Μυθιστόρημα Δ. Κοκκίνου "Εκδοση Βασιλείου.

Ο Φιλαράκος τόμος β'. Γκν ντε Μωπασσάν. Μετάφρ. Κλ. Παράσχου. "Εκδοση Ζηκάκη.

Η νεράιδα τού κάστρου δράμα Γρ. Καμπούρογλου "Εκδοση Δημητράκου.

Κράτος και Πολίται Γ. Παπάζογλου "Εκδοση Δημητράκου.

Ο τύπος Δ. Πετρακάκου "Εκδοση Δημητράκου.

Παιδικοί διάλογοι. Ο νέος Ροβινσών "Εκδοση Δημητράκου.

Η Άνθρωρεφτή. Γρ. Ξενοπούλου "Εκδοση Χ. Γαννιάση.

Τό Κόκκινο και μαύρο Στάνταλ. τόμος α'. Μετάφρ. Π. Χάρη "Εκδοση Ζηκάκη.

Θρύλοι γιά τόν Χριστό. Σέλμας Λάγκερλεφ. Μετάφρ. Κας Λίζας Κοντογιάννη.

Ο Ζητιάνος. Ά. Καρκαβίτσα. "Εκδοση Ί. Κολλάρου.

Δόξαι και άντίλογοι Π. Νισβά.α. "Εκδοση Ί. Κολλάρου.

Η Όμορφιά τής κόλχης. Π. Φαρμακοπούλου.

Η τέχνη γιά τες μάζες. Π. Πετρίτη.

Η Γόητι τών Άθηνών. Τυμφρηστού β! "Εκδοση Γαννιάση.

Τό Νορβηγικό μυθιστόρημα. Α. Winsness μετάφρ. Ί. Χουσάξη "Εκδοση Ζηκάκη.

Στή χώρα τών περνερωθιών. Κνουτ Χάμψουν μετάφρ. Β. Δασκαλάκη "Εκδοση Ζηκάκη.

Παιδικοί διάλογοι. Πέτρου Χάρη "Εκδοση Ζηκάκη.

Διηγήματα. Δ. Βουτιού. "Εκδοση Δημητράκου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Η Δεικνóση Φύλλο Μαρτίου.

Κυκλοφόρησε :

ή ποιητική συλλογή, Γ. ΣΤΑΜΠΟΛΗ

ΑΝΑΛΑΜΠΕΣ

"Εκδοση Οίκου μās

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΧΡ. ΜΟΛΙΤΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ

Φυσικοθεραπευτής-Όρθοπεδιστής

5. Τζώρτζ (Πλατεία Κάνιγγος)

Δέχεται καθ' έκástην 10-12 π.μ. και 3-7 μ.μ. πλὴν τών Κυριακῶν

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΚΔΟΤΗΣ Α. ΡΑΛΛΗΣ & Σ^{ΙΑ}

Ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν γραμμάτων

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἐπὶ τῆς λογοτεχνικῆς ὕλης

Α. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ—Σ. ΚΑΜΗΛΔΕΡΗΣ

ΕΤΟΣ Β' ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 6-7 ΜΑΡΤΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1925

ΑΥΓ. ΣΤΡΙΝΤΜΠΕΡΓ
Λ. ΑΝΤΡΕΓΙΕΦ
ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ
ΙΒΑΝ ΤΟΥΡΚΕΝΙΕΦ
Μ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ
ΑΝΡΥ' ΝΤΕ ΡΕΝΙΕ
ΓΚΡΑΤΣΙΑ ΝΤΕΛΕΝΤΑ
ΠΩΛ ΒΕΡΛΑΙΝ
Γ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ
ΙΣΑΝΤΡΟΣ ΑΡΙΣ
Ν. ΠΡΟΞΕΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΙΟΥΛΙΟΣ ΣΥΡΡΟΥΛΙΕΡΟΣ
ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ
Μ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΑΘΗΝΑ.,

ΓΡΦΕΙΑ 6-ΟΔΟΣ ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ*6

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΙΠΛΟ ΔΡΧ. 5